

„A létünk csupa előrehozott változásból áll.”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
XVI. EVFOLYAM 2005. 19. (441.) SZÁM — OKTÓBER 10.

ára 1 lej

A zsámbéki templom

- Józsa István: A szöveg a tükörképen túl
- Cseke Péter: Szabó Gyula kopjafája
- Szőcs István: Ez a' etruszk ügy...
- MILOLU Bánffy Miklós regénye (5)
- Duma András versei
- Szombati István: Az emlékezés virágai
- A NAGY KILOMETRIK

LÁSZLÓFFY ALADÁR

Előrehozott áradások

Mert egyáltalán nem biztos ebben a zűrzavarban, hogy a választásokat akarta előre hozni a sors! Tesék mondani, mi is a józanész? Talán a legnehezebb meghatározás ez volna, de Homérosztól Tom Paine-ig, Horatiustól Kant Immanuelig annnyian foglalkoztak vele, hogy visszahúzza mutogatnivalóit, mint a mimózaelvű csigabiga egy koponyaalakú Földgolyóba. Oda még a legszemtelenebb paparazzik se fogják követni és interjúra bírni. A jelen vizes nyüvei. Most szerte alaposan eláztak, szakmai szorgalomból való szenzációhajhászás közben. Bezzeg a politikusok most sem áztak el. Csak leégtek. Már ha vannak manapság politikusok, nem csak ez a hiéna-sédria, aki sziszegve terjeszti, hogy ha nem akartunk szocializmust építeni, velük az élen, most majd fogunk kapitalizmust, ugyancsak velük az élen. Ők azok, akik elkeveredve a mindenkori csőcselékkel, előszeretettel kürtölik szét folyton, hogy valami hosszú, hosszú út végére értünk! Éppen most. Mint 1789-ben, mint 1848-ban, mint 1917-ben, mint 1989-ben.

Románia most az állatorvosi főiskola jelképes lova lenne, minden kelet-közép-európai bajnak látványos diagnózisával. A konkrét körülmények folytán egyenesen vízilova. Mert még a rezsimverő, világhódító Szolidarnoscs is kifulladt, és Budapesten is baltcipőben pipiskednek száz lépést a szakadék mindkét szélén egyszerre. Ehelyett, mindenki helyett, aki sorra befuccsolt, a román miniszterelnök akart lemondani, hogy aztán ő is meggondolja magát. Jól előrehozott elázások és leégések következtében. Spartacus vagy újabb Coriolanus az, aki még fogékony az olyan szétszakító, szívszakajtó ajtók csapkodására a politikai huzatban, hogy a tisztesség valamit, egyet, a felelősség mást, új neszesemmit lobogtat? Intellektus legyen a talpán, aki rá tud lépni egy történelmi jótanács ösvényére, valami ősi röpcédula sarkára ebben a műtermi viharban, forgószelemben, mely sajnos valódi! Még Madách se úgy értelmezi esetleg, mint Caragiale, és Shakespeare se, mint Dürrenmatt. És sajnos a TÖBBI se lesz néma csönd... Ezek így is úgy is folyton be szoktak következni. Nemsokára vagy sohanapján. Ez bennük a megrázó és a megnyerő. A létünk csupa előrehozott változásból áll.

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 2013.
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között.
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKONT.

19

JÓZSA ISTVÁN

A szöveg tükörképeken túl

A gondolatok fékezhetetlen áradása. Mi ez a vers, mi ez a próza?

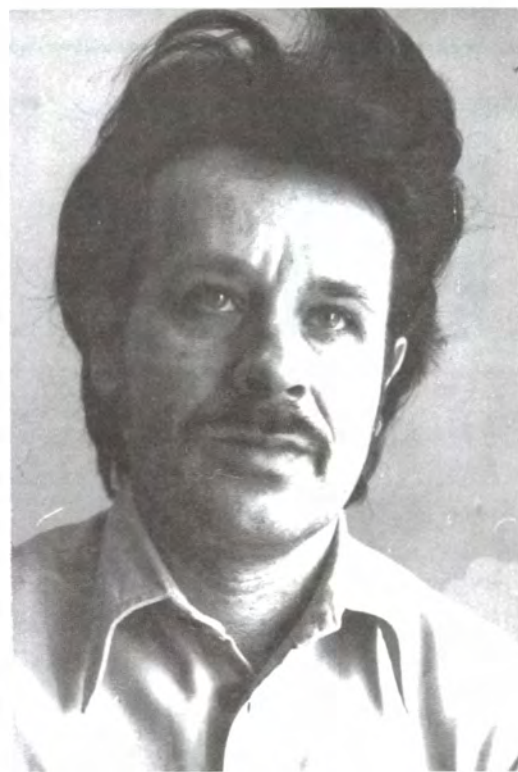
Lászlóffy Csaba *Tudnak-e a jász lovasok nevetni?* című verskötete egyszerre kortárs közállapotok rajza, karakterológia és létértelmezés. Az olvasó úgy ismerkedik ezzel a szövegvilággal, ha végigköveti, keresi, hogy a gondolatokkal honnan hova... A kötet először is több év termését rendszerezi, a hat tömb 1994 és 2002 között íródott szövegekből épül fel, a szerző mintegy költői tudásáról ad számot, illetve szöveg és metatextus egységében arra reflektál. Ugyanakkor elsőre az tűnik szembe, hogy sok szövege a lehető legkevésbé sem irodalmi. Honnan indul és hova jut tehát ez a teremtő folyamat? Illetve, mivel a műalkotás az emberi létezés objektívációja: teremtő létezés? Lászlóffy Csaba a tizenötödik versköteténél tart, témavilága, vershelyzetei olyan szellemi tájegységet építenek, amelyben a mindennapi létezés motivációit keresi. A legegyszerűbb vershelyzetek. Semmi sem bonyolultabb. És a szöveg végül ontológiai, ismeretelméleti, és talán legnagyobbbrészt etikai vétetésű lesz. Mert Lászlóffy Csaba verse végül létértelmezés, amelynek üvegcserepeiből olyan kép épül, amely több kötetel ez előtt „kezdődött”. Szűkebb léthelyzetet és tágabb világállapotot folyamatosan követve nemcsak a történelem külső-belső színtereinek eseményeire összpontosít, az csupán az indulás helye, konkrét és metaforikus értelemben. Csak a versre akkor? Költő vagyok, mit érdekelne engem a költészet maga – immár maximaként idézzük a kérdést, kijelentést. Az majd az irodalmárt, mondanánk, de a század és ezredforduló művésze már magának a megszövegezésnek a folyamatára is figyel. Újra szavakba foglalni ezt a megszövegezhető világot... Lászlóffy Csaba versében is, prózájában is egyben a „mondásra” mint módszerre is figyel. A *Tudnak-e a jász lovasok nevetni?* című kötetében a vers végül nemcsak látélet, költői dokumentum az „átmeneti korszakról”, század- és ezredfordulóról, hanem ugyanakkor létezésmodell, amely alternatívák keresését is jelenti, és amely ugyanakkor alkotásmodell, „teremtés-elmélet” is. Személyes hozzájárulás az adott, a meglevő világállapothoz, amelyet pocskondiázni mindenki tud, de költő, alkotó ember fejleszti azt tovább, viszi előre.

Tulajdonképpen innen kezdődhetne az értékelés. A költői teljesítmény értékelése. Már maga a szerző el-

kezdte – az olvasó „csak”, befejezi? A gondolatok fajsúlya, az áradó, az önmagukat továbbragozó gondolatok fajsúlya... A kötet – egyik – alapkérdése, hogy az alkotó, az így dolgozó és létező alkotó mennyiben része világának. Jancsó Miklós filmrendező Marosvásárhelyen mutatta be összegező filmjét, ugyanezt a kérdést tárgyalta, a maga háborús, diktatúrás múltjával mennyiben része ennek a számítógépes, Mitsubishis, mobiltelefonos világnak? „Kozmikus veszteségérzet” – mondja a kötetzáró vers. De ez a válasz csak szinkron metszetben tekinthető teljes válasznak – amennyiben karakterológiai vétetésűek a szövegek, már nem jelenérvényű válaszokat találunk.

A *félelem halmazállapota* című kisregénye is ugyanarra az alapkérdésre keresi a választ. Hogyan lehet elmondani egy történetet? Az irodalomtörténet tanúsága szerint századok, ezredek óta keressük a válaszokat. Pontosabb, ha úgy fogalmazunk, hogy hogyan lehet és kell elmondanunk egy történetet Közép- és Kelet-Európában? Mert bizony nem ugyanúgy, mint Nyugat-Európában vagy Amerikában, ez szintén századok és ezredek irodalomtörténete. Egy lehetséges válasz mintegy elsőre kínálkozik: segít a történelem. És ez a történet a második világháborúval kezdődik, hogy ne a 19. század végéig tekintsünk vissza, hiszen már Dosztojevszkij a Nagy Inkvizítorról ír A Karamazov testvérekben. Egy háború tehát, amelyet az emberi történelem mélypontjaként ismerünk. Aztán a békeidő, az új rend: a Szovjetunió a háborúban húszmillió embert vesztett – a sztálinizmus áldozatainak száma többször ennyi. Háborúban az ellenség húszmillió embert, majd ... békeidőben a sajátjaik közül háromszor ennyit. A közép- és kelet-európai blokk többi államaiban az áldozatok számát fel sem becsülték. Politikai elítéltek, titokzatos eltűnések, balesetek. Ki lőtt? Mindenki tudja, de senki nem tudja. Az állam gyilkosságai. És Romániában minden harmadik ember besúgó volt. De hát kit érdekel már ez? A halottak akárhogy is halottak, utánuk csak a feledés. Feledés? Semmiképpen. A korszak feldolgozása nem marad el, szó sincs itt jövőbelátásról, jóslatásról, nincs, soha nem is volt olyan történelmi korszak, amely kimaradt volna.

Sőt, elkezdődött, tizenöt éve. Először a fiókirodalomról derült ki, hogy önáltatás volt. Aztán az önéletraj-

zok sora... Sokan bemutatták, hogy bizony ellenzékiek voltak, méghozzá milyenek. Bajor Andor úgy értékelt, hogy mindenkinek a másik önéletrajzát kellene megírnia. Humorban nem ismerek tréfát, mondta Karinthy, ismerjük, de azt is hozzátette, hogy a humor rámutat a dolgok nevetséges oldalára, az álhumor pedig igyekszik, igyekszik nevetségessé tenni a dolgokat. Azokban a párbeszédekben – párbeszéd... –, amelyeknek naponta részei leszünk – legalábbis bizonyos mértékben –, az esetek kilencvenkilenc egész jó néhány százalékában álhumorral találkozunk. Bajor Andor humora szakszerű. Hogyan halad tehát az a feldolgozás, tudósok, művészek mit csináltak tizenöt éven át? A kiadási nehézségek ellenére sok könyv jelent meg, a legtöbbnek nincs köze sem tudományhoz, sem irodalomhoz, sem művészethez. De már van számításba vehető teljesítmény, nem az egymás hegyén-hátán születő bizottságokról van szó – létre fognak hozni egy bizottságok elburjánzását kivizsgáló bizottságot is –, hanem. A korszak feldolgozása világszerte elkezdődött. Kulturális szakadékokkal foglalkozik Gérard Cornu, Nantes-i Egyetem, Franciaország, vagy Erika M. Wolf, Yale Egyetem, USA, a szocialista realizmusról írja doktori disszertációját. És a sort még folytathatnánk.

Például műalkotások sorával. Bálint Tibor író egy beszélgetés alkalomával mondta el, hogy két nagy korszakot élt meg, a háborút és következményeit, illetve a diktatúrát. Hát két regényben írta meg a két korszakot. Bálint Tibor nagyformátumú prózaíró, a maga munkáját maradéktalanul elvégezte. És a ráadás, novellák, más prózai munkák sora. És Szilágyi István, Sigmond István, Pusztai Já-

nos, Mandics György, Bogdán László, Kozma Mária, Lőrincz György munkái jelentik azt az irodalmi és nemcsak irodalmi anyagot, amelyben ez a feldolgozás elkezdődött.

A módszer? A köteteket a megjelenés sorrendjében tárgyalni csak lehet, önkényes sorrendezést semmilyen elméletírás nem tárgyalhat. A módszeres, szakszerű feldolgozás pedig először is a saját státusát, lehetőségeit keresi. Az angol irodalomtörténet „egyszerűen” az addicionális módszerével dolgozik, egyik művet, életművet a másik után, a sor nyitott, olyan gazdag, hogy... Ennek a történelmi mélypontnak az esetében? Külön gondolatmenet kellene hogy legyen, nyilván messzire vezet, máris túlléptünk egy könyvkritika spektrumán. De a kérdés itt tevődik fel. Egy biztos. A félszázad szakszerű feldolgozása elkezdődött, világszerte elkezdődött.

Lászlóffy Csaba *A félelem halmazállapota* című kisregénye ebbe a szövegkörnyezetbe illeszkedik. A szerző az 1980-as évek Romániájának, illetve Kelet-Európájának az atmoszféráját idézi fel, azt a magatartást, ahogyan az emberek a diktatúra utolsó évtizedét megélték. Ahogy a teljes emberi létezés lehetőségeit keresték, óvták. A kisregény egyrészt látélet, egy korszak megélt világának szép-irodalmi megörökítése, mementó, amely az említett szerzők műveinek sorába tartozik.

Szóval a módszer, ahogyan ezeket a műveket, konkrétan Lászlóffy Csabának ezt a szövegét...

Kovrigh történetét követjük, festőgrafikus, kisvárosi napilap munkatársa, aki Z. történetét követi – azt figyelni, ahogyan a megfigyelő előtt fokozatosan kirajzolódik egy történet, egy tragikus élet története. Ahogyan az egyes eseményekből következik a tragédia. Határhelyzetek? Persze, méghozzá folyamatosan, hiszen az az egész létforma természete szerint az. A titkosrendőrség állandó jelenléte, szekus követés, kínvallatás, furcsa balesetek – „a halott volt a hibás” –, rejtélyes eltűnések, az anyanyelv használatának tiltása, pszichikai terror – egy halódó, művilleg még életben tartott „rend” színjátéka. A diktatúrák demokráciáról prédikáló, képmutató módszerei, amelyekről mindenki tud, de ma már senki nem tud. És közben a félelem. A félelemről tanulmányt írni nem lehet. Csak a szépirodalom, a film alkalmas a megragadására. Lászlóffy Csaba tollából úgy, hogy a történet a történetben típusú, többszintes szövegépítés egyszerre biztosítja a mesélés, a helyzetek és elmozdulások előrehaladását, ugyanakkor az erre reflektáló, érté-

kelő ráció és erkölcs ítélkezését. Állásfoglalása a befogadó állásfoglalásához, felismeréséhez vezet, nyilván, de... Egy sivár világról írni – milyen lesz az a műalkotás? 1948 – Churchill kijelentette, bejelentette, hogy Hitlert legyőztük, most Sztálin következik. Megdőbbsent a világ. Sztálint istenként tisztelték. Márai már úgy ír róla naplójában, hogy leveszi a kalapját az előtt az ember előtt, aki megváltoztatta a történelem menetét. Ami utána következett... Szabadságot, azt már nem adhatott, mert neki sem volt – így összegezet és értékelt. És a gondolatot szintén 1948-ban írja meg George Orwell híres regényében, az 1984-ben, a diktatúrák működését leíró negatív utópiájában. A történelem igazolta, de a mű fő értéke mégsem profetikus erejében rejlik, hanem írásműként a 20. század kiemelkedő, rangos teljesítményei közé tartozik. Lászlóffy Csaba *A félelem halmazállapota* című regényében is írói tudásáról ad számot, arra is figyel, azt értékeli. Írói munkája narrációs technikájában követhető, ahogyan az egyes szintek, emeletek élethelyzetei illeszkednek, egymást folytatják. Vágástechnikája a filmművészetből ismert párhuzamos és ellenpontoszó montázstechnika. És végül kirajzolódnak az egyes életutak, illetve egy nagyívű társadalmi tábló a sokat emlegetett „kisebbségi” és „sors” alternatíváiról. Egyrészt szinkron metszet tehát a diktatúra utolsó évtizedéről, másrészt töprengés az alkotás mibenlétéről, Teremtésmélet, amely korszaktól, korszakolástól független, egymást váltogató társadalmi rendszereknek fölötté áll.

Gondolatgazdag szövegek szerzője Lászlóffy Csaba, verse is, prózája is tükörképeken túli megörökítése a megélt időnek. Mondatai csiszoltak, kimunkáltak, nem megy a forma kárára a termékenység. Ha találkozunk az utcán, bárhol, megkérdezem tőle, írtál egy regényt? És a válasz az, hogy igen, és huszonegy verset is. Ez Lászlóffy Csaba, az életmű töretlen lendülettel folytatja magát. És a gondolatok fajsúlya... Mert végül is ez a fontos, és talán az egyetlen igazán fontos. A gondolatok értékelését már maga a szerző elkezdte – de sem a kortárs olvasó, sem egy kritika nem fog dönteni. Tükörképeken túl az idő helyezi majd el azokat a kortársak műveivel együtt egy önmagát megújító világ alapjaiban.

*Lászlóffy Csaba: *Tudnak-e a jász lovasok nevetni?*, Stúdium Könyvkiadó, Kolozsvár, 2002

**Lászlóffy Csaba: *A félelem halmazállapota*, Irodalmi Jelen Könyvek, Arad, 2005

LÁSZLÓFFY CSABA

Az örület dicsérete

Valami örökletes

(forgatókönyv)

B. Z.-nek

Azt írod: Isten kamerája!
nagy a levegőég remegése – lehet
berzsenyis borongás, vagy
dohnányis derű;
akik elmentek (ahogy elmegyek
majd én is) – a valóság Kain-
döbbsenete s a düh
nem pillant ki többé velük
a tér falának vakablakain –

csak a verdeső magány, ingatag,
foszlásnak indult, fáradt kottalap-
szárnyaival a megkészt
Európa örök
emberi balgaságainak
lövészárkai fölött.

A legjózanabb elmékben dörömböl
valami örökletes örület;
érzem, miközben bő véreimből
tűrést tanulva,
és mégis újra s újra,
mint lovak havas hátán a pára,
a láthatatlanba üget.

A seholsincs rezervátum

Az árnyék ingadozik, vagy a kép?
A rezervátum poros metszetét
őrizte berámázva az agyad;
azt képzelted, „leírhatod” a nagy
külső káoszt, a történelmit, és
a benned dúlót – míg szádba penész
fészkel, s lényedből csak az a kevés
maradt, ki szemed ablakán kinéz.

A Teremtő sokkal tevékenyebb:
mi Benne szándék, örülete lett
a földi létnek; szellemi erő
gyanánt hat, ami időnként elő-
tör ösztöneink zavaros, merész
mélyéből, mint örvénylő hordalék.
Szellem: a bűntudat s a rettegés –
sok túlélőnek ennyi is elég.

Amióta közös szülőföldünkön örökre
 egtért az anyaföldbe, az idő múlását is
 ásként érzékelem.

Támasztani gyülekeztünk szeptem-
 ber 3-án, nem kétséges, az unitárius
 templom hívó szavára, majd istentiszte-

Amióta közös szülőföldünkön örökre megtért az anyaföldre, az idő múlását is másként érzékelem.

Utóéletének 30. napján emlékeztünk írói pályájának „akadályfutásairól” Kolozsvár belvárosi unitárius templomában; a 256. napon avattuk fel kopjafáját, háromnegyed századosra kerekedett születésnapja és az idő mélyében fekvő felmenői közelebben; ugyanezen a napon vehettük kézbe azt a kötetet, amelyik – *Szívszakadásig* címmel – a gyász döbbenetében fogant írásokat gyűjtötte egybe. Idő és kuratóriumi döntés kérdése: utóéletének hányadik napján válik a megtisztelő Magyar Örökség Díj posztumusz kitüntetettjé az életműve.

A Várhegy alatti völgyben fekvő szülőfalu temetőjében emelt kopjafa nemcsak arról beszél – erről szóltam magam is a viharos/árvizes nyarat követő verőfényes őszben a kopjafa-állítók népes seregéhez –, hogy 27 131 napi földi léte után két évszám közé fektette Szabó Gyulát a halál. Feledhetjük-e, hogy ugyanerről a helyről öt esztendővel ezelőtt még eképpen szólt hozzánk történelmünk millenniumi számbavétele alkalmából: „A magyarság sorsa ma is a legkeményebb küzdés és harc a létért mindenfelé, Székesfehérvártól Gyulafehérvárig, s Ungvártól »Nándorfehérvárig« és Érsekújvárig. Legközelebb pedig idáig, a mi Várhegyünkig. Ezekből a »várakból« ma már csak az egyetlen Székesfehérvár van »Pannóniában«, de mindegyiküket »egybekapcsolja« az a történelem, ami a Szózat egyetlen szakaszával fel tudunk mondani: »Ez a föld, melyen annyiszor / Apáid vére folyt; / Ez, melyhez minden szent nevet / Egy ezredév csatolt.« A várak képei és nevei között ma már akkora a szakadék, hogy a »felvonó hidak« is fel vannak húzva végképp a sáncok fölé, s létküzdelmünkben ma már az a kopja is csupán jelkép, amely a régi eleink kezében valóságos fegyver volt előbb, s utána a harci halál temetkezési sírjele. Így hát most, amikor kopjafát állítunk, az is valójában csak aszerint »fegyver«, hogy a pillanatnyi ünnepi alkalom légkörén túl mit látunk a fában: azt-e, hogy küzdünk a létünkért, vagy azt, hogy temetjük a létünket? »Temetni jövünk-e, vagy támasztani a kopjafával?« (Almási magyar millennium. Magyar Napló, 2000. szeptember)

Támasztani gyülekeztünk szeptember 3-án, nem kétséges, az unitárius templom hívó szavára, majd istentisztelet után „a harci halál” sírjeléhez. Szabó Gyula kopjafája ugyanis – látóhegyi és istenhegyi társaihoz hasonlóan – elsősorban annak a beszédjele, hogy a szülőfalu népe kezdi végre a magáénak tudni – a manapság gyakorta használatos kifejezés: a *restitutio in integrum* jegyében – az író szellemi honfoglalását. Rábredt arra: ahogy igényt tart rá, akként van része a világból. Létérdeke, hogy Homoródalmást az igazmondás pireneusi magaslataként becsüljek a Kárpát-medencében. Ezt a felismerést tették messze hallatszóbbá a helyi és a megyei önkormányzat vezetői egyaránt, akik máris sokat tettek az „örökségfogadás” intézményi feltételeinek a megteremtéséért.

Jó tudni: a szülőföld növekvő önbecsülésének jeleit maga az író is tapasztalhatta 2004. június 26-án, amikor az életművét megtisztelő önkormányzati díj átadásának ünnepén úgy szólaltak meg az almási harangok – rendhagyó módon: ugyancsak egy szombati napon –, hogy az úrasztala mellől elmondhassa: „Életem utolsó idejének valóságos »koronája« az, hogy az én megtiszteltetésem ürügyén megéltünk egy ilyen szép *almási ügyet*, hogy egy-két órára Homoródalmás lett Hargita megye »közepe«, és itt találkozva egymással, tarthatunk egy kis *szülőföldünnepet*... [...] Nem minden megindultság nélkül vallom meg: jó érzés, hogy az embert épp a szülőhazájabeliek becsülik meg leginkább, akiket ő mindegyképpen becsül, és élete fő szerencséjének és kincsének tartja, hogy közöttük született és hozzájuk tartozik. [...] Ha a lokálpatriotizmus most még egyet lendítene a »megyei« vallomáson, azt a gondolatot is hozzá tudnám tenni, hogy ha a Kárpát-medence magyarok lakta helyei megduzzadnának jóféle lokálpatriotizmusokkal, lehet, egészen földi közelségbe kerülne még az a bizonyos *Haza a magasban is...*” (Őszi számvetés. Székelyföld, 2004. december, 159–166.) Ezt a „jóféle lokálpatriotizmust” hivatott szolgálni – tudtuk meg a kopjafaavatás után – az önkormányzati támogatással hamarosan „intézményesülő” Szabó Gyula Emlekház, illetve a kistérségi meg a budapesti Szabó Gyula Alapítvány. Az előbbi a két Homoródmente gazdasági és szellemi otthonteremtését hivatott „talpra állí-

László Gyula rajza Szabó Gyuláról (1993)

tani" – a magyarországi testvérközségek (Géberjén, Kőrösszakál, Tokod stb.) segítségével; az utóbbi pedig – amelyet a Magyarországon élő almásiak kezdeményeztek – az író életművének az újrakiadását, összemzeti megismertetését tervezi. Jó volt látni, hogy a tizenötödik almási falunapokon testületileg képviseltették magukat a testvérközségek is.

Életről és nem halálról beszéltünk tehát. Mert betűk és számok lekophatnak, idővel a kopjafa is elkorhadhat, ha nem működik az a szellem, amely őt 27 131 napon át életben tartotta. Ez a szellem pedig Homoródalmáson szegődött útitársul Szabó Gyula mellé, hogy három emberöltő alatt átélhessen négy évszázadot megélhessen három hosszú kisebbség korszakot s egy rövid „pünkösdi királyságot”, irodalmi vesszőfuttatásainak szenvedéstörténeteiben pedig túlélhessen öt szívinfarkust. Egy napi eltéréssel kerek tizenöt évvel élte túl Ceaușescut, első infarktuszának (1980) „szerzőjét”, de nem maradt adósa a történelemhamisító Lăncrănjannak sem, aki a Ceaușescu biztatására gerjesztett/terjesztett „gyűlöletszavával” (*Un cuvânt despre Transilvania*) 1982-ben negyediknek állt be az „infarktus-szerzők” sorába. A Várhegy alatti „védőszellemnek” meg a történelmünk mindennapjainak újraélése közben szerzet-történelemfilozófiai „immunanyag” köszönhetette Szabó Gyula, hogy minden egyes infarktusa után újabb életráadást kapott. Hogy a *Gondos atyafiság* évtizede utáni „hét szűk esztendőben” kialakított *ars historiciája* jegyében felvázolt nagyszabású esszéregény-ciklusának, *A sátán labdáinak* soron következő kötetét megírhasa. Mondhatni a sorjázo szívrohamok éves szüneteiben vívta a maga jelenkori „várküzdelmét”. „Ha eleink a maguk »végpusztulásában« Bethlen Miklós szavával »a sátán labdáinak« érezték magukat, azikkal külső hatalmak erői és belső meghasonlások indulatai »játszottak«, miközben mégis »megmaradtak«, életterejükkel »túléltek« a veszedelmeket, azokból a »történt dolgokból« magam is tudtam erőt meríteni” – írja a „szívrohamok históriáját” felelevenítő 1998-as számvetésében. „A kényszerű körülmények közé szorított lét kialakította védekezésül a különös »életfilozófiáját« és különös

[illegible]

Szabó Gyula levele László Gyulához (részlet)

»jelbeszédét«. A szemlélet sarkalatos pontja az volt, hogy a halálnál a bajok-csapások »megérése« is jobb volt, mert ha élet nincs, akkor semmi nincs, míg ha él az ember, a bajok-csapások sokkoló hatását is tudja »hál'istenes viszonyulással« mérsekíteni. Ezen az »alapon« állva a másik sarkalatos pont a »kiállítás« az életért...

A »harmadik életráadás«-ra eszmélve ezt írta fel magának a kórházi noteszlapra: »Meg lehet szokni azt is, hogy az ember nem hal meg, de azt az egészség-életelvet, hogy »Nem gondolkozom, tehát vagyok«, képtelenség megszokni.« Annyira ez azt életelvet követte, hogy amikor kézbe vette Lăncrănjan hírhedt »könyvét«, addig nem ment le jól étel a torkán, amíg a maga válaszát nem postázta A Hétnek. Aligha hihette, hogy ez akkoriban napvilágot láthat, csak abban reménykedhetett: így legalább megmenekül egy újabb infarktustól. Nem ez történt. Ha az előző év számvetése azzal a feljegyzéssel ért véget, hogy a lábadozó kiesés ellenére 252-szer mehetett ki életmeghosszabbító mindennapjainak kertjébe, a »Lăncrănjan-infarktusz« után már csak 207-szer volt alkalma erre. Ebből is látható, hogy mennyire szigorú életrendet dolgozott ki magának, hogy tízkötetesre tervezett vállalkozását tető alá hozhassa. Ez ugyan csak felerészben sikerült, de legalább érezhette, hogy amíg íróasztala mellől kimehet az »almási hegyekre« emlékeztető kolozsvári Kányafő oldalába, addig nincs elveszve minden.

A Trianon utáni hivatalos román állampolitika igyekezett meghamisítani vagy elhallgatni az erdélyi magyar múltat. Szabó Gyula ezt a múltat kezdte »beszéltetni« napi rendszerességgel és mindennapi érzékletességgel a nyolcvanas évek elején, illetve az otthoni intelmek megfelelően – az igazmondás pireneusi törvényének szellemében – »szívszakadásig« szembeszállt azokkal, akik »pénzért meghamisítják a történelmet«. Egyetemi hallgató korában írt »csángó-riportjával« váltotta ki az atyai intelmet, moldvai csángó-élményei indították el az íróvá válás útján. Képzettsége szerint akár folklórkutató is lehetett volna, ha élete első évtizedében nem szerez olyan élményeket – a vasgárdoid időben román nyelven végezte az elemi iskola első három osztályát –, amelyek érzékennyé tették a »csángósors«, tágabb értelemben pedig az elnemzetietlenítő román politika iránt. (Mestere a prózaírásban, Móricz Zsigmond is népköltészeti gyűjtőként kezdte...) Annyira idegrendszerében hordozta annak a gyermekkori három esztendőnek a sérüléseit, hogy amikor Lăncrănjan uszító röpiratának lapjain vizionálta a fajgyűlölet reinkarnációját, nem tudott kitérni az »elmagyarosított« homoródmentiek »visszarománosításának« újraélése elől. A háromezer lakost számláló székely faluban – válaszolta a hírhedt történelemhamisítónak – egy Gheorghe Todoran nevű pap hol azt csinálta, hogy tejet osztatott ki nagyszünetben azoknak az iskolatársainak, akiknek a szülei »akár anyatejükről is elfelejtkezve, átálltak románakká, hol azt, hogy azokat a szülőket büntette a csendőrről-jegyzővel, akik nem

álltak át, s ezért portájukról a ganélé akkor is kifolyt az utcára, ha az udvaruk a portától az utcáig hágós volt...» (Borús múltnak borús jövője. In: Kényszerpályák. Albert Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2004. 67.) Ha nem kerül Szabó Gyula kezébe Lăncrănjan »provokációja«, az akkori »világ állásának« megfelelően talán még évtizedekig hallgat arról, ami számára egyik történelmi alapélménye volt: a »visszarománosítás« látványos jeleként a harmincas években »térítési munkával« emelt »Todoran-templom« építésének és lebontásának históriája.

Monográfusok dolga lesz felidézni, hogy az életért kiálló, életért kiáltó, sorscsapásokat megélő, napi gondokkal és »történelmi veszedelmekkel« küszködő Szabó Gyula – alkotó munkára alkalmas és alkalmatlan életidejének huszonvalahány ezret számláló mindennapjaiban – mit teremtett abból az életfilozófiából, amit szülőföldjén örökségül kapott. »Abban nőttünk fel – írja a Gólya szállt a

Szabó Gyula kopjafája a homoródalmási temetőben

csűrre szülőföld-vallomásainak lapjain –, hogy az élet azonos a munkával, a teremtéssel...» Gimnazista, egyetemista és fiatal író korában is, amikor otthon volt, kapával-kaszával, villával-gereblyével ment a mezőre. Mert »egyszerűen szegyen lett volna otthon ülni«. »Annyira belénk volt oltva, még harctéri tábori lapokkal is, hogy a jövő évi kenyérről, puliszkáról, tejről, ingről és nadrágról van szó.« Édesapja büszke volt arra, hogy író fiának mind a havasi kaszálón, mind a döltes gabonában »jól állt a kezében a kasza«. »Azt hiszem, tartotta annyira, mint irodalmi babérok aratását, jobban mondván: a kettőt együtt tudta igazán értékelni.« Ezért tudott az írói pályája »megfu-

tásához« már a kezdet kezdetén »okos tanácsokat« adni fia számára. A korabeli irodalompolitikuskénál érvényesebbeket. Ennek az örökségnek köszönhetette Szabó Gyula, hogy bámulatos önuralmával, már fiatalon is a sokat megélt idősebb rendűek bölcsességével mindent méltósággal tudott elviselni, csak az igazságtalanságokat nem. Elsősorban a történelmieket. Az értelmes munka és a történelmi józanság megszállottjaként egész életében – még beszédes hallgatásaival is (vagy leginkább azokkal?) – eligazította a lehetett az átélt időkben időlegesen elbizonytalanodóknak. Ebben nem kis szerepe volt annak, hogy magasba ívelő pályakezdésétől a testét le(b)írhatatlan fájdalommal mélybe húzó haláláig az édesapjával való »cinkosság«-ban szemléltette élet és írás értelmét: »érdemes-e élni, ha az élet már nem az értelmes munkát, hanem csak a szenvedést jelenti?!« Úgy ment el, ahogy az édesanyja is: »Inkább haljak meg, ha dolgozni nem tudok.« Megbékélt lélekkel, mivelhogy tudta: a halál megőrzi, miután újjáteremti.

Amikor már nem volt jártányi ereje, s a golyóstollat is alig tudta a kezében tartani, akkor sem bírt megenni munka nélkül. Talán ilyen tájt, szeptember 10. és 15. között – amikor megérte azt a napot, amellyel élete a 75. esztendőbe fordult – még megírta legszebb hónapjának a történetét: a születés, a szerelem és a számvetés havát. Ezt megelőzően pedig arra is volt gondolja, hogy az életében megjelent utolsó könyvének, az »egy letűnt írói idő elejéről és végéről« tanúskodó Kényszerpályáknak a nyomdahiabait – utókorára gondolva – kijavítsa. Az elmúlásra készülődve mindent rendben akart hagyni maga után. Annyira »szívügye« volt ez a kötet (is), amelynek értékvilágában a szív és a szülőföld egymástól elszakíthatatlan, egymásból kiszakíthatatlan fogalomparost alkot.

»Nekem legkedvesebb utam a világon az, amelyik Székelykeresztúrt és Homoródalmást »köti össze«, s éppen ez az úttáv attól külön kedves (mióta történelmi »emlékem« odáig mélyült), hogy ez útmellék a maga egészében szinte »Szent László földjének« mondható. [...] Szent Lászlónak ezen a földjén László Gyula nekem szomszéd falusi földim! – és László Gyula most éppen ennek a földnek a Szent László »képeit« ajándékozta nekünk, az összes többivel együtt, Gelencétől Felsőlővőig, »összesen 29«-et. Mekkora gazdagság lesz ez! Lelki honfoglalás! Visszfénye és emlékképe annak, ahogy Szent István és Szent László a honfoglalást a lelkiekben végbe vitte...»

Egy Szabó Gyula-levélből idéztem ezeket a mondatokat. A kettős honfoglalás elméletét kidolgozó, a két magyar történelem további feltárására buzdító Széchenyi-díjas régészprofesszor ajándékkönyvét, A Szent László-legenda középkori falképeit köszönte meg ekképpen, 1993. február 16-án. Bizonyossága ez annak, hogy Szabó Gyula történelmi emlékezete mekkora időtávot fogott át. Bizonyossága annak is, hogy szándéka szerint műveivel maga is ezt a szellemi-lelki honvissza-foglalást készítette elő.

DUMA-ISTVÁN ANDRÁS

Részletek a Csángó mitológia c. kötetből

Élet, halál, mozgás

Szeret vize fényin
Csillagok ragyognak,
Éjfékor a Robok Útján
Északra haladnak.

Kemény fáradsággal
Anyagba olvadnak
És a pihenésben
Ezerig maradnak.

Hosszú kényszerzésben¹
Ezerig álmodnak,
Álom csalásában
Aluva nyugusznak.

Hazug, gonosz családja
Halálba, nyomorba,
Méges nyugvásában
Isten életét hozza.

Világ ébredését
Csillag fénye rakja,
Életnek magzását
Anyagból szakasztja.

Világ mozgásában
Szeret fénye ragyog,
Örökre maradván,
Fényes napval csillog.

Kilenc baba² babana³

(Kilenc jóakaró varázsló)

Kilenc baba babana
elindultak nagy útra,
háram hegyet átmenni,
háram vizet átlépni.

Háram nap átszámítani,
Boldogasszonyhoz menni,
tőle tanácsát kérni,
egy évig mit kell tenni,

milyen kénycseket⁴ gyűjteni.
Kilenc baba babana,
tátosakval utána,
jó a rasszból tanulva,

Kilenc vízből ivának,⁵
kilencszer nyuguvának,⁶
hatszár dudókat⁷ kapva,
háram álom aluva.

Nem esnek ki se táncok,
tippadási⁸ varázatok.
Mindent el kell felejtetni,
az úton megújulni.

Kilenc baba babana,
tátosakval utána,
érkeznek a nagy hegyhez,
szenti ős gyülekedéshez.

Ezer babonák érkeznek,
és semmit se nem értenek,

csak a kilenc baba babana,
rég szellemik dudóban.⁹

Reggel mindenki várja,
meglátja a nogysága¹⁰,
ő már meg fog jelenni,
kilenc babának szólni.

Tátosak csak lelkődvé¹¹,
felveszik figyelembe
Nagyasszanyának a szavát,
édes tiszta tanácsát.

– Kilenc baba babana!
Lélek legyen tisztulva,
rassz jóba takarítva,
legyetek boldagulva.

Boldag csak az tud lenni,
ki fel fog takarítani,
rasszt a rasszval kivenni,
és jóba takarítani.

Nem tátos névben lenni,
és boldaggá méges válni,
tátosaktól tanulni,
tudjatak boldagulni.

Tűz, láng, napi fényiben,
megjelen a képiben,
a népnek szellemiben,
ujj boldagnak ujj képben.

Csak a kilenc babana
tudja, hogy ő ki vala,
imádva tátosaknak,
a honn maradatoknak.

Ezereken¹² nagy babák,
kitalált sok babonák.
Csak a kilenc babana
hazza a kénycset haza.

Csángáló¹³ halhatatlanság

A természetből fakadva,
vagyok teljesen barulva¹⁴
meghírvadva¹⁵ és ápadva¹⁶
a hosszú élet-halálba.

A tükörben megébredés,
Isten-parancs teljesítés:
a halálból a kivégzés,
se¹⁷ szeretetben születés.

Istenből szakadt lelkemvel,
tejben ferdém¹⁸
édesanyámnak testiben,
fejlődésben a képemben.

Megtanulván a jövőben,
épülök ki a testjemben,
tudjak újból¹⁹ megszőkni,
egy ujj világban születni.

A születésem lényege
csak tanulásnok²⁰ értelme,
csak fejlődni, kiépülni,
a lélekben művelkedni²¹

Ujj halál és ujj születés,
a környezetben építés.
Az anyám halál testiből,
családtanuló életből

mozgok es és fejleszték,
az ujj életben teremtek.
Közgondokban építek,
a halált újból fejleszték.

Az óra szól, meg kell szőkni,
meghalni és megszületni
a tejben újból feredni,
tanulásból fejleszteni.

Az istenből kiszakadatt,
újból Istenhez támadatt,
fejleszteni mindenséget,
építeni az életet.

Halatti beszéd

Megszülettél haláladra,
Műnköt méges itthagytál,
Tanólmányaid semmijé,
Velik semmit se csántál²².

Ellapatt a tolvaj halál,
Kezeinkből pusztultál,
Kivett téged a vérünkől,
Magunkra te itthagytál.

Teremtőnknek átka lettél,
Kéncseidvel²³ vitt el tám²⁴,
Nem hogyott²⁵ meg ő semmivel,
Engedj méges, Isten, már.

Mért mutattad azt az embert,
Aki nem tud gyűlölködni,
És a minden egyes lényen
Nem akart csak segíni?

Elküldted a gonoszt hazzánk,
Visszavigye kéncsünköt²⁶,
És a kedves találónkat²⁷
Vele vitte vétkünköt.
Bacsáss meg a nem bünösnek,
Amit sehase²⁸ ismert,
Élvezést adj életinek
Minden jóért s amit tett.

Anna-Panna

Anna-panna-bibanna,
Ulyan mint egy babana²⁹,
Varázsló fogik lenni,³⁰
Világot bolondítani.

Zsegera³¹ élet
Melyekötő³² bezere³³,
Ép csupág³⁴ az élete,
Köpöríti³⁵ a lelkit
Szádop³⁶, énekit.

Keptár sőtűt³⁷ tokarja³⁸,
Virágpácája³⁹ várja,

Nap a világ lácában⁴⁰
Születésnek halála.

Okos files⁴¹ s a róka
Pipirigben⁴² s szulákban⁴³
Páhatulut⁴⁴ vigyázza⁴⁵,
Cinka⁴⁶ várja árnékba.

Mért vagy élet zsegera,
Ödönék⁴⁷ váltazója⁴⁸,
Rettenetes nyílára
Halál születést várja.

Jegyzetek

- 1 kínoztatás alatti vágy a szabadulásért
- 2 jóindulatú
- 3 varázsló, varázslat
- 4 kincseket
- 5 ittak
- 6 pihentek
- 7 növényeket
- 8 tippadás: tapodásos-táncos szertartás, varázslat, boszorkánytánc
- 9 növényekben
- 10 mindenható erő
- 11 leskelődve
- 12 ezredéveken
- 13 járkáló
- 14 letakarva
- 15 megmerevedve, erő nélkül
- 16 fogolyként tartva
- 17 (é)s a
- 18 fürödtem
- 19 újból, újra
- 20 tanúságnak
- 21 művelődni
- 22 csináltál
- 23 kincseiddel
- 24 tán, talán
- 25 hagyott
- 26 kincseinket
- 27 találékony emberünket
- 28 sohase
- 29 varázsló
- 30 fog lenni
- 31 csintalan
- 32 mellkötő
- 33 a nő ing bezáró, összehúzható része a mellnél
- 34 levelekkel és ágakval díszített ingmell (csupa ág)
- 35 szomorítgatja
- 36 hársfa (vö. szádok, zádok a székely nyelvjárásban)
- 37 sültű, furulya
- 38 takarja
- 39 virágospálcája
- 40 hurkába
- 41 nyúl
- 42 kákában
- 43 mindenféle szűrős növény
- 44 pávatollat
- 45 őrzi
- 46 16 éven aluli kislány
- 47 Éden idejének
- 48 változtatója

SZÓCS ISTVÁN MERENGŐ

Ez a' etruszk-ügy...

I.

A szumír–magyar nyelvhasználat fel-
újítása óta (a második világháború utáni
nyugati emigráció által) östörténeti, azaz
inkább ősnyelvészeti kérdés még nem vál-
tott ki akkora érdeklődést a „műveltebb
nagyközönségből”, mint Mario Alinei
olasz tudós könyve az etruszk–magyar
nyelvrokonságról.*

Pedig – legalább két súlyos pediget so-
rolhatnánk fel: a téma nem újdonság, és
a másik: Mario Alinei nem rehabilitálja a
magyar „delibábos” történeszeket, divat-
szóval élve, az alternatív, azaz céhen kívü-
li, outsider, műkedvelő, a szakma vonzás-
körében élők kedvenc kifejezése szerint:
hőzöngő magánkutatókat. Könyvészeti
jegyzékében (*Felhasznált irodalom*) csak
olyan szerzőket sorol fel, akiknek szaktu-
dományos pedigréjét az Akadémia, a Ka-
tedra szavatolta.

És ennek ellenére, sőt éppen emiatt is,
Alinei könyvének óriási az erkölcsi jelen-
tősége: kapunyitás, frontáttörés, gátsza-
kadás, sőt égszakadás és földindulás is.
Annak ellenére is, hogy a fent említett
széles körű érdeklődés, úgy látszik, ép-
pen a nyelvészekre nem terjed ki.

Az etruszk – itáliai nyelv, miként a latin
is. Az itáliai–magyar nyelvhasználat első
eseménye több mint félezer éves. Galeotto
Marzio olasz humanista, aki Mátyás ki-
rály udvarában élt és egy remek könyvet
írt Mátyás király mondásairól és tettei-
ről (s amely könyv, noha azóta nemegye-
szer megjelent nyomtatásban is, éppen
úgy nem forog közkezen a magyar nagy-
közönség körében, mint Mátyás király
levelezése sem), észreveszi, hogy feltűnő
egyezések léteznek a latin és a magyar szó-
kincs között. Például, mondja, e latin kér-
dés: *Quid queres?* magyarul: *kit keressz?*,
azaz kit keresel? ... Nem sokkal később
azonban, főleg a hitújítás miatt, az ősnyel-
vi érdeklődés a keleti nyelvek felé fordul
(héber, káldeus, majd legvégül szumír),
jó háromszáz év múlva Berzsenyi Dániel
értekezik érdekesen és szellemesen, de „a
tudományosság minden látszatát is kerül-
ve” a latin nyelv magyar eredetéről. A vég-
ső kicsengése ennek az iránynak (*dernier
cris*) Szabédi László könyve, *A magyar
nyelv őstörténete*. Ebben a szerző a latin és
a magyar, illetve a finnugor nyelveket egy
protolatin nyelvállapotból vezeti le, remek
meglátásai tömegestől vannak, azonban
módszertana meghaladott.

Közbeszúrva: a latin–magyar nyelvek
viszonyáról Horvát István valahol emlí-
ti, hogy a régi, köztársaság korabeli latin
nyelvben több az olyan szó, ami kapcsola-
tba hozható a magyarral, mint a késői,
császárság korabeliben.

A latin mellett Itáliával kapcsolat-
ban fölmerült még a „keltiber” *siculusok*
és *secanok* nyelvének kapcsolata a ma-
gyarral, mindenekelőtt egy Freeman ne-
vű angol szerző Szicília történetéről írt
1910-ben megjelent könyvében, Magyar
Adorján idézi, pl. a *Segesta* franciaorszá-

gi, itáliai, szicíliai, pannóniai helynév
és a magyar (somogyi és nagyküüllői)
Segesd viszonylatában, de itt már az et-
ruszkoknál vagyunk.

Zsuffa Sándornál, 1942-ben megjelent
A magyar nyelv nyelvrokonságai című
könyvében olvasható:

(Nagy szobrászművészükről van szó):
„Fadrusz az 1902 évi olaszországi tanul-
mányútja idején a perugiai etruszk fel-
iratokat tanulmányozva s a hun-székely
rovásírás ábécéjével összehasonlítva a
kétféle írás vonalvezetésében a zseni lát-
noki képességével rokonságot fedezett
fel. Előtte azonban már Deecke, a híres
német tudós is megállapította, hogy az
etruszk nyelv is a finnugor nyelvekhez
tartozik... az etruszk nyelvben, mint a
szumír nyelvben, nincs »nem« (genus),
nemet jelző névelő, tölágyulás, segéd-
ige, mássalhangzó-torlódás, hanem itt
is, mint a turáni nyelvekben, a magán-
hangzók szabályszerű váltakozása mel-
lett a szótövekhez ragok és képzők járul-
nak. Megállapítást nyert az is, hogy az
etruszk írásban, mint az ősmagyar rovas-
írásban és általában a keleti írásokban,
a magánhangzókat gyakran nem jelölik.
Deecke megállapításához már Baross,
Wirth, Helmut, Ross, Trombetti és Jules
Martha is csatlakozott, aki a *La Langue
Etrusque*, Paris 1912, című művében az
etruszk nyelvről részletes leírást adott.

Íme néhány etruszk szó:

apr = apró; a?k = anya (vogul anghe);
fl = fel; fu = fa; eneszi = énekel; eth =
ez; ept = épít; eszkele = esküvő; hisz =
hosszú; kov = kő; ker = kör; maru = mér-
ni; nyir = nyír(fa); naper = nap; sut = szó;
sain = szén; szan = szánni; tanera = tá-
madni; tauna = tanulni stb. stb.”

Zsuffa lábjegyzete: „A Larusse szerint
a francia *fusain* (faszén, rajznál használt
szénpálca) latin eredetű szó. Azonban
igen valószínű, hogy az a francia szó et-
ruszk eredetű... Egyébként a latin nyelv
tele van etruszk eredetű szavakkal.”

Saját megjegyzéseim Zsuffához: az én
szótáram a *fusaint* a latin *fususból* szár-
maztatja (szétszór, kiöntött), mások a
fuscusból, ami sötétet (égett, üszköst) je-
lentett, de ez sem meggyőzőbb... Deecke,
Trombetti és Martha műveit Mario
Alinei használja (Martha neve Zsuffánál
tévesen Marath, nyilván valamely okos
korrektornő jóvoltából)... Fadrusz János
a rovasírással kapcsolatban később ka-
ján ugratás áldozata lett, ami hozzájárult
egészsége megrendüléséhez, ez azonban
nem vonja kétségbe (később igazolt) meg-
látásait.

Dr. Cserép József, a kiváló klasszika-fi-
lológus, több helyen is, utoljára *A magya-
rok őshazája és őstörténete* című, sokak ál-
tal rettegett és említeni is tilos művében
(1933) érinti az etruszk kérdést. Szerin-
te az emberi civilizációt a 11 ezer éve el-
süllyedt *Mu (Mü)* kontinensről, majd a
felbillent Dél-Amerikából Atlantiszra s
utána Afrikába vándorolt népek terjesz-
tették el (ibérek-pelazgok). Rendkívül zsű-
folt, évezredek történetét bekezdésekben
összefoglaló szövegéből idézek egy félol-
dalnyit:

Miután megállapítja, hogy az etrusz-
kokkal kapcsolatos *teucrí, turucha,*

turcha stb. nevek kapcsolatban voltak
a hatalmas egyiptomi *Tu-ro-au* (ma
Tura) kőbányateleppel, és hogy a nagy
atlantida-amazida népvándorlás Nyugat-
Ázsiában feltorlódott és visszafele terelő-
dött, ezeket mondja: „A teukrokból, akik
a myz-meronokkal keltek át Kis-Ázsiából
Európába, bizonytalan úton és időben te-
lepültek át Erdélybe az *agathyrsok*, „füg-
getlen tursok”, akik tudniillik nem ma-
radtak Kis-Ázsiában *chete* főség alatt,
tehát nem *chet-tursok* (chetruszkok), ha-
nem tursok. A Kr. e. V. században már
itt tudja őket Herodot. Testbőrszínezés
és polyandria dívott még közöttük... val-
lásuk egyazon forrású lehetett a zsidóé-
val... Árpád fejedelem bejövetelekor Ma-
rót fejedelem népe voltak az *agathyrsok*.
A torockóiak, kiknek városa a *Trauszko*
hegy alján a *trauszok, agatursok* nevét
őrzi, még ma is *birgejnek* hívják a sírt,
a szumír és etruszk vrug-al annyi, mint
»holt lakás, katakombá«.”

Foglalkozik még az ugyancsak Itá-
liához is kapcsolódó kárpát-medencei
„szigün” néppel, amelyben a magyar „sze-
gény” nép eredetijét véli feltalálni (ahogy
én is).

Bőséges adalékokat találunk az itáliai
történelmi-nyelvi kapcsolatokról Magyar
Adorján *Ősműveltségében* is, aki többek
közt e kapcsolatoknak tulajdonít egy olyan
olasz szójátékot, amit még csak magyarul
lehet visszaadni: „Rómában a szobrászok,
ha valamelyikük egy szobor törzsrészét ke-
vésbé szépen csinálta meg, az illetőt azzal
szokták gúnyolni, hogy *„Ha fatto un torzo
ma non un torso”* (torzsát csinált, nem tör-
zset). Roppant tanulságos lett volna Alinei
számára, ha követheti M. A. további szó-
nyomozásait a görög, török s más nyelvek-
ben a *dor, tur* szavak nyomán (melyeket itt
idézni nincs helyem), csakhogy ő, mint fe-
gyelmezett tudós, „proszkribált” irodal-
mat nem használhatott.

Mégis, úgy hiszem, óriási jelentőségű
az Alinei könyve – melynek eredeti olasz
címe ezt teszi: *Az etruszk, a magyar nyelv
ősi alakja* – mert noha még benn reked az
ugor–török harapófogóban, de az *időpon-
tok és történelmi helyszínek vonatkozásá-
ban kitör a Schlözer német történész által
kétszáz éve kiépített kalodából!*

S az ő esetében igazán nem folyama-
dhatnak a finnugristák a mindig elsütött
kádenciához: „Szégyellik a halzsiros atya-
fiságot, dicsőségesebb őseket keresnek”...

Az etruszk oldalához e kérdésnek nem
tudok hozzászólni, ahhoz többéves itáli-
ai tanulmányútra volna szükségem. Ami
azonban az ügy magyar részét illeti, ma
is Jókai Mór (és Bowring) véleményéhez
csatlakozom, amely szerint a magyarok
mindig is magyarul beszéltek, amikor
hagyták őket, s hogy a *mai magyar nyelv*
– a régi magyar nyelvből származik.

Megint csak idéznem kell egy francia
arisztokratát, aki amikor egy társaság-
ban a nevezetes nagy családok származá-
sáról volt szó, így szólt: „Mi olyan régiek
vagyunk, hogy egyáltalán nem is száрма-
zunk!”

* Mario Alinei: *Ősi kapocs. A magyar-
etruszk nyelvrokonság*. Allprint Kiadó,
2005.

A nagy KILOMETRIK

irányítja és szerkeszti Karácsonyi Zsolt

KIRÁLY FARKAS

a hú

(régi barátomnak, a húembernek)

(intro)

ha kíváncsi vagy milyen
amikor minden semmi
és arra is hogy miként
lehet ezt elviselni
milyen ott hol madár se
jár és levél se zizzen
csak szívni kell a semmit
kimérten és precízen
milyen mikor az ember
csak lófrál korgó hassal
és elbeszélget néha
a nyolcadik utassal
de azt is mindhiába
mert senkire se hallgat
és minden áldott reggel
úton leli a harmat –
irány a hűtelep

(hűtelep)

a hűtelepnek sok öregje mondja
tudnod kell ha itten versz tanyát
a kommunikáció sine qua non-ja
a bazdmeg és a jókurvaanyád
barátkozz meg a vizespohárral
pálinkádat nem centekre mérik
arra koncentrálj hogy nagy pofáddal
mindig tudd ki vagy legalább félig
de inkább egészen

(folk)

a neonfények tarka tengerében
is sétálhatna jobb helyen talán
de itt a sötét mellékutcák mélyén
kését feni az angyalok haján
a húembernek nincs romantikája
a húembernek nem kell szerelem
csak vodkázik míg elrothad a mája
és elpatkol egy ködös reggelen
esős délutánon

Király Farkas: 1971-ben született Kolozsvárott. A Napút szerkesztője. Jelenleg Budapesten él.

(álom)

a húembernek az volt a nagy álma
húember legyen egy éjszakára
hölányokat kergessen a jégen s
szorongasson fagyos ölelésben
legyen kicifrázott drága méla
ágyékában kemény sárgarépa
de reggel ha vodkáját megissza
egész' biztosan változzon vissza
vagy esetleg nem

(kémia)

kalóriák lennének ha ércet
ásna vagy fizetnék hogyha kinn
számolná a ruhában a fércet
lenne protein meg vitamin
és ha volna más is mint az élcek
netán álmodozna valamin
lángolna némán mint a lidércek
mint a hexametilén-tetramin
s kicsit fűtőrésszne

(húlány)

kiel nemrég egy eldugott
obszkúr lebújból távozott
és felderítve bájait
szokás szerint elkarhozott
szoknyába bújik inget ölt
a húlány s halkan elköszön
reggelre történelem lesz
mint noé meg a vízözön
meg vercingetorix

munka)

az élet felvirágzik
a csempészek ha jönnek
esetleg ügyes fickók
jobb boltokba betörnek
kevéske munka árán
ilyenkor asztalán
a puhább kenyér mellé
kolbász is lesz talán
s egy csomó vodka

(mágia)

ha rászáll egy varázslat
alóla majd feloldja
egy féldecinyi pénzért
a hűtelep koboldja
s bár oltalmazná attól
egy régi amulett
amit valaha hordott
már régen hamu lett
vagy zálogban csücsül

(repülés)

egy napon a húember
elhúz majd végleg onnan
a szárnyait kitarja
köröz a csillagokban
kacagja hogy a bolygó
kicsinyre összegyűrve
rohadt penészes szilva
csak sodródik az űrbe'
– és semmi minden

FRIED ISTVÁN

„...amennyi szó szerint is benne van...” (Lövétei Lázár László pályafordulata) „s végre belehúzhatok ezerrel”

Két szék között címmel jelentette meg a Kalligram Kiadó Lövétei Lázár László harmadik verseskötetét, amelyet felületes rápillantással monotematikusnak nevezhetnők, alaposabb és többszöri olvasás után régimódián *létösszegző*nek, még régimódiában az alanyi költészet megnyilatkozásának, az eddigieket újra/átfogalmazva viszont a halálhoz-lét elbeszélése tragizáló hangsúlyait/modalitását kerülő önértelmezésének („Az életút kölcsönzi anyagát, mozzanatait, de tárgyait, alakját, szerkezetét nem”. – Németh Béla). A címnek használt vesszőből az az oszcillációs technika bukik ki, amely mindenféle jelentéstulajdonítás ideiglenességét jelzi, egyben azt tanúsítva, hogy a szó, a mondat (a versmondat is, sőt az igazán), valamint a vers, a ciklusokba rendezett én-elbeszélés megannyi változata egymást nem kizáró, de nem is feltételező, egymással viszonyt kialakító, ám e viszonyban az elbizonytalanítotttságot érzékeltető módon prezentálódik. Ennek viszont eszköze, közvetítője, kompetenciájának határ-jelölője az én és a nyelv viszonya. A nyelv alkotótársi szerepe a magyar irodalomban annak a Kosztolányinak írásaiban jut határozottabb körvonalakhoz, aki Lövétei László Lászlónak is segít abban, hogy a szóhoz, a vershez, a magyar irodalomhoz és nem utolsósorban ezek által, ezekben tételezett énjéhez fűződő kapcsolata poétikára leljen, és ezen keresztül felismerhetővé váljék e kötet tevékeny hozzájárulása a XX. század végi, XXI. századi magyar líratörténetéhez. Mármint visszautalva a címként választott versmondatra: annyi mindenestre kijelenthető, hogy a vers beszélője kirajzolta azt a területet, amelyben érvényesen hangozhat szólama; a kötetben több ízben felbukkanó szólások számítanak arra a megértésre, amely az általánosan használt kifejezések, szintagmák és mondatok segítségével a közbeszéd rész(es)évé teszi a szót. Egyszóval (idegondolva a vers, a *Vissza a 12. oldalra* előző sorait), az értés minimumában megegyezhet beszélő és ideértett hallgató/olvasó. Ami elhangzik tehát, nem több és nem kevesebb, mint „amennyi szó szerint is benne van...” (Ha a dolgozat címét három ponttal kezdem, jelezni kívántam, egy folyamatos, írás közben sem szűnő olvasás/visszalapozás, újragondolás indítja el gondolataimat, ugyanakkor a mondatot záró három pont a versben nem a hirtelen abbahagyás jele, hanem a részegység, amelynek rész-volta hangsúlyozódik, miként a versben a részekből összeszerkesztettség, hogy aztán a vers zárójeles összetett mondatral fejeződjék be, s a zárójelet – ismét – három pont kövesse; amely aligha értelmezhető másként, minthogy

talán mégsem folytathatatlán a gondolatmenet, csak félbeszakad, nem bántóan, nem csupán a töredék-jelleget hangsúlyozva, mégis kétséget ébresztve a lezárulás iránt, miközben a vers befejeződését valamiképpen a következő lapon kezdődő új vers hirdeti.) S bár a „szólások” megnyilatkozás a közmegegyezés akarása felé terelné a versbeszédet, éppen a mondat másféle jelentéslehetősége térít el a könnyed lefordíthatóságtól, és mutatja föl a bizonyosban a bizonytalanítót, a szólásra redukáltban az összetett, a sajátban a kölcsönzöttet. Ugyanis egyfelől a kötet 12. lapjára utalás egy (nyomdatechnika-ilag, kötet szerkezetileg és „kronológiai-lag”) korábban alakot kapott hasonlatra céloz (A versindításban idézőjellel: „Mint levélnek az ághoz”), e hasonlat az eredeti helyen részint egy hármass rím tagjaként hívja föl magára a figyelmet, amelynek „retoricitását” a zárójelbe tett következő sorok szállítják le, még hozzá asszonánc segítségével, a „költőiség”-nek egy alacsonyabb szintjére, az öntematizálás ironikus gesztusait hívva elő), részint egy Ahmatovára hivatkozó vers második részének kezdősoraiként a személyes szféra intimitását roncsolja egy majdnem hirtelen előkerülő, meglepőnek ható „természeti kép” („amit tudok: már nem kérde, ki átkoz, / hogy huszonevésen kellett a rákhoz / hozzászoknom, mint levélnek az ághoz”), hogy a levél az ághoz szokik-e valóban, s a hasonlat szemléletesebbé teszi-e a beszélő helyzetét, kétséges, mindenesetre a szókép „retoricitása” ellenében eképp a folytatás: „s ha nem félnék, hogy elrontja a pátosz / a verset teljesen...”)

Ily módon a kötet 20. lapján (szinte) palinódiát olvashatunk. Ami a 12. lapon a szokványostól eltérő, pátozzsal telinek minősülő képként minősített, az a 20. lap versében „ellentmondásos” szituáció mozgatójává lehet. A beszélő korántsem teljesen bizonyos mondandójában, inkább némi reményt fejezi ki: „Azt hiszem”; a továbbiakban a feltételes mód növeli tovább ezt a bizonytalanságérzést, majd az ige s a kötőszó összecsengetése, közös történeti-etimológiai múltja tudatosítja, mily esendő a személyiség, megalkotása a „buta mondat” függvénye. Ami a kötőszó révén (hiszen) magyarázatnak tetszik, az valójában a mondatba vetett hit illuzorikus voltára enged következtetni. Érdekes idézni a versnek ezt az egységét:

„Mint levélnek az ághoz” – azt hiszem,
nem ártana időzni egy kicsit
ennél a buta mondatnál, hiszen
ha ez sem, akkor semmi nem segít
se rajtam, se a sokféle hibámon

A visszalapozás (az újraolvasás) mellőzhetetlen: felidéződik az akár végzetesnek tetsző helyzet, amelynek megfogalmazó-

dása megfelel (általában) a „létösszegző” versekkel szemben felállított régebbi poétikai követelményeknek. Csakhogy a depoétizálást a beszélő szükségesnek véli, ennek hangot ad, majd szinte visszavonja, s arra a költő-elődre hivatkozik, aki a szűkebb körűen személyestől elvezeti oda, ahol a személyes csak a szövegi közvetítettség igénybe vételével kaphat (vers)alakot. Az újabb vers ezt a költői fordulatot (nem cáfolja, legalább) mérsékli, eltávolítja a maradék „pátosz”-tól is, saját (vers)beszédét buta mondatnak nevezve. Annyit azonban megér e buta mondat, hogy mellette időzőn a szóló, a „költőiséget” (a hasonlatot, a szóképet) olyan segítségnek remélve, amely más versmondatok környezetében a feszültség feloldását eredményezheti. Ebből a nézőpontból szemlélve a szószerintiség súlya megnő, pontosabban a szólás és a szó jelentése és jelentősége a kiegyenlítődés felé irányíthatja a beszélőt. A szó egyben a mérték, amelyre a beszélő törekszik.

Mindezeket végiggondolva, újra eltöprengök az akár kötet szerzője motívumként is fölfogható önidézeten, illetőleg a *szó szerint* tovagyrúzó jelentésváltozatain. Az előbbi azt látszik tanúsítani, hogy a „talált vessző / tárgy” különféle kontextus létesüléséhez járul hozzá, minek következtében az ismétlés az azonosságon túl előhívja a különbözős árnyalatait, az emlékezetbe idézés során az azonosra nemcsak azonosként ismerhet rá az olvasó, hanem egy asszociációs lánc kezdeteként szemre vételezheti, minek következtében az eltérés válik/válhat lényegivé. Talán megkockáztatható, hogy ez a fajta értelemdadási kísérlet figyelhető meg a *szó szerint* versbeli pozíciója tekintetében. Ha csak annyi, nem több, ami megtehető, „amennyi szó szerint is benne van”, akkor – mint volt róla szó – kijelölhetik a viszonyítás/viszonyíthatóság „mértéke”, a megállapított cselekvési „arány”, azaz: az önmaga képességének határa. Így a mozgástér csekély, az önmagával azonosnak esélye megnőhet. Ezzel szemben a cselekvés helyébe azáltal lép a szó, hogy a szó (is – netán elsősorban) igényli, hogy mérték, arány, viszonyítási alap lehessen. A szóhoz képest fogalmazódhat meg, válhat esetleg tetté mindaz, ami az elképzelésben létre ébredhet. Mint írtam, a mondat lezáratlan, hozzáférceve következik egy másik, amelynek indítása hasonlóképpen lebeg(tet) a bizonyosság és a bizonytalanság között: „Mondjuk, ha komolyan veszem magam”, – ezzel a vers első egysége a végéhez ér, ezúttal vesszővel, a véget érés a folytatás felfüggesztése. Ez részben a feltételtől függő kijelentést teszi hiányossá, részben (újra) a

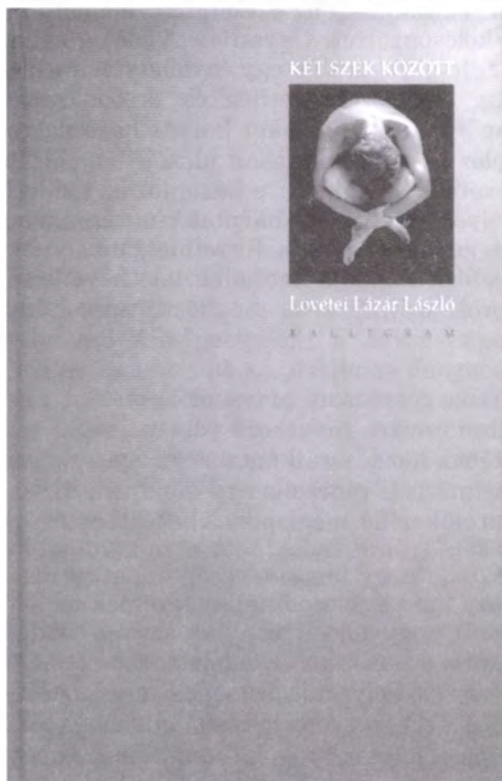
>>>> folytatás a 10. oldalon

>>>>> folytatás a 9. oldalról

mondatlogika ellen szegül, mivel a számmal jelzett második rész emígy egészíti ki a megkezdett mondatot: „már nem is tetszik úgy a Petri-féle/ – és őszinte – *Vagyok, mit érdekelne:*” (Vö. még: „A versen kívül nincs életem: / a vers vagyok.”) Hosszabban lehetne értekezni arról, hogy ezt a verset és általában e kötet versei miképpen tagolják, bontják elemeire, jelzik az ok-okozati kapcsolatok szeszélyességét az írásjelek, a hirtelen váltások, a részek közötti szakadások, de arról is, hogy a „Mondjuk”-kal indított versmondat nyitva hagyja, felszólít-e a beszélő avagy kijelent, a majdnem teltelekészítő funkcionáló *mondjuk* feltehetőleg csupán idő-és helynyerés céljából került-e hangsúlyos helyre; vagy valóban a mondasba tétetik át minden cselekvés/önjellelmzés? A vers a különböző pontokon leírt mondat–mondjuk–magyarázkodás–mondanom tengely mentén halad, inkább „kacsaringózik” a kijelentések és visszavonások egymást a legkevésbé sem semlegesítő együttesében. Ezzel párhuzamosan figyelhető meg a rendkívül gondos, szimmetriára törekvő megalkotottság, amelynek viszont az íráskép (a verssorok tördelése) ellentmondani látszik. Az első rész önidézettel kezdődik, a második rész elején egy Petri Györgytől vett töredék (verscím) olvasható: párhuzam; az önidézet idézőjelek között olvasható, a Petri-mondat viszont kurziválva (így idézőjelek nélkül); újólág az egymásra olvasás segítségével kialakuló szimmetria gyöngítése a kimondás versus leírás segítségével. Ebben a versben még egy tényező említhető, amely részint a kötet szókincsére vonatkoztatható, részint a kötetben következetesen végigvitt motívumok sugallta lírai én és világ kapcsolatára enged következtetni. A vissza-visszatérő szavakat, fordulatoakat egyelőre csak sorolom: „nem érdekel”, „az egész”, ehhez járul az itt nem található „közhely”.

Kissé távolabbról indítok. A József Attila-kutatás látványos és máig ható fordulatát jelentette, mikor Németh G. Béla egyfelől Heideggerhez közelítette József Attila létszemléletét, másfél olyan verstípusok jelenlétét elemezte József Attila költészetében, amely elemzés annak ellenére vagy éppen azért, mert elutasította a „kései” verstermés pszichoanalitikai magyarázatát, a személyiségnek, a szubjektumnak megalkothatóságáért/megalkotásáért vívott küzdelmet, a válságszituáció (és tegyük hozzá a karkai szorongásélmény) versbeli adekvációját tette megismerhetővé, de legalábbis kutathatóvá. A problematikus önmegszólítás, létösszegzés (terminusként) arra azonban mindenképpen alkalmasnak bizonyult, hogy a József Attila által is versbe foglalt szubjektumpozíciókat szembesíteni lehessen a századfordulós modernség feltárta nyelv- és személyiség felfogások válságjelzéseivel, s ne a „menthetetlen én”-re és Hofmannstahl Chandos-levelében körülrít nyelvkrízisre redukáltassék József Attila útja „tudattalanjától” az „értelemig és tovább”, majd visszafelé többé-ke-

vésbé ezen az úton (s e ponton aligha téveszthető szem előtt a Kafkához hasonló kérdésfeltevések sora). Az jól ismert, hogy a József Attilának (joggal) tulajdonított verstípusok, jóllehet finomításra/árnyalásra szorul lényegiségük körülírása, az őt követő költői nemzedékekre sem vesztették el hatásukat, nem egyszer a késő „Nyugat”-os lírával szemközt haladva. Valamint: nem kevésbé József Attila befogadásához tartozónak vélem, hogy tőle a legkülönfélébb irányba vezetett el a lírai beszéd, és ezt leginkább a mai ifjabb költők átírásai jelzik: amiként József Attila reagált elődei, a XIX. század romantikus, szecessziós, avantgárd, „másod”-modern versformálására, nem egyszer „fonák”-járól felmutatva azt, amit ő másképpen gondolt versbe foghatónak/foglalhatónak, akként a fiatal(abb) nemzedék tartózkodik az hommage-októl, inkább olyképpen fordul a kifordítás, a szétszedés, ha úgy tet-

szik, kölcsönzött szóval, a talált tárgy megtisztítása „eljárásaihoz”, hogy abból egyszerre tetszik ki a szabadulás vágya a lenyűgöző József Attila-verstől, valamint e versvilág kritikai újramondásának akarása. Csakhogy József Attila mellett nemcsak a Petri-féle aemulatio (versengés) hallható ki, hanem az elődként elfogadott költők hasonló jellegű felsorakoztatása József Attila mögé, mellé, kiváltképpen Kosztolányié, akinek különféle korszakaiból származó vers-alakításai (a szegény kisgyermektől a *Hajnali részegség* egzisztencialista én-jéig) szintén kiváló lehetőséget kínálnak az újraformálás esettanulmányainak verses változatai számára.

Mindezt végiggondolva Lövetei Lázár László említett versének ama vonására figyelmeztetnék, hogy az idézetek párhuzamosságával a lírai beszélőt beiktatja abba a poétikai tartományba, amelynek e versben Petri György, más versekben Kosztolányi vagy József Attila, Dsida Jenő meg Ady Endre, Ahmatova és Pilinszky, talán a lehangsúlyosabb

helyen, mert a kötet címadó és utolsó-
nak elhelyezett szövegében, Babits Mi-
hály a lakója. Hosszan lehetne szólni ar-
ról, hogy az önidézet egyenrangúsítása,
mondatként, beszédegységként nevesíté-
se önlegitimációs gesztus, túlzással: ön-
felülértékelés, valamivel szerényebben:
önpozicionálás, körülményesebben: egy
lírai én, egy lírai beszéd beiktatása egy
szuverénül elgondolt költészettörténetbe,
egy modernitás-felfogás, egy nyelv szem-
lélet beléptetése a hatástörténetbe. *Szó-
szerint* véve a *Két szék között* beszélője föl-
jebb említett kulcsszavainak intencióját:
olyan elfordulás a tárgyias lírától (szinte
kizárólag az egyes szám első személynek
engedve meg a szólást), amely mégsem
hozza vissza a „megemelt” alanyiságot.
Olyan (látszólagos) önkritika, amely a
nem érdekel, nem érdekes szkepszisével
fedi el a szenvedéstörténetté kibomlani
akaró én-prezenciát; olyan pátozt taga-
dó, deretorizáló, helyenként látványosan
deszakralizáló („istenféleség”) magatar-
tásforma, amely a közhelyek védettségéből
tekint ki a közhelyeken túli lírai tar-
tományokra, és eképpen úgy kíséri meg
az arcadást, hogy a közhelyeket mint-
egy maszkként maga elé tartva egyben
felszabadítja a közhely megnevezéséből
fakasztható ironiát; olyan megtévesztő
megszólalás, amely az *egészt* korántsem
világszerűségként fogja föl, hanem
(nem egyszer) a résznek majdnem szinon-
imájaként: „hogy mikor hagyom abba
az egészt”; „lehet, hogy egyszer fogom,
és kivágom/ az egészt”; „Nem érdemes
törődni az egésszel”, amely verssor össze-
kapcsolódik az előzőben megnevezett kijel-
entéssel: „Ideírnám, de óriási közhely” (e
két sor egyébként zárójelben álló verszár-
lat). „Mikor lesz elegendő/ebből az egész-
ből”, Ha a modernség költészete által
megtagadott egész/ Egész (vö. Minden
Egész eltörött...) előfordulásait szem-
lézzük a *Két szék között* kötetben, akkor
már felületes szemlénkben is előtűnik,
hogy Adyval ellentétben főnevesült mellé-
k- és számnevek semmiképpen nem ír-
hatók nagy kezdőbetűvel, mert nem tar-
talmazzák az egyetemességre utalásnál-
azt a retorikus, tulajdonnevesült formá-
ját, mely a szimbólumalkotásban érde-
kelt Adyra jellemző. Ellenben feltételez-
hető a jelentés olyanféle elmosódottsága,
mint amely mainapság a köznyelvben
a *dolog* jelentésében végbe ment; bármi-
kor bárminő összefüggések között alkalmaz-
mazható, fényévnvi távolságra lévén a
rilkei *Dingtől*. E kötetben az *egész* helyet-
tesít, valami más helyett van leírva, ám
mögöttes tartománya nemigen érzékel-
hető (én legalábbis nem vagy alig ér-
zelem), vonatkoztatható az egész életre,
az egész ügymenetre, az egész rendszer-
re, amely a hétköznapokat egymáshoz
fűzi, az egész megszólalási módra, hogy
hirtelenében néhány idekívánczó(?),
ideérthető(?), idegondolható(?) kiegészítést
javasoljak. Az *egész* e kötetben sem-
miképpen nem Ady világegésze, még
csak nem is a babitsi, epilógusban érde-
kelt lírikus személyisége, aki egyszerre
alfa is, omega is. Azaz nem a századfordu-
lós bomló, ám e bomlás ellen hősi harcra

kelő személyisége, nem e harcban létre éb-
redő személyisége nyelve. Csak olyan lírai
én egésze, aki önvigasztalását közhelynek
minősíti, aki önmagának önmagáról leg-
följebb „zárójelentést” írhat, aki születés-
napját úgy ünnepli (a József Attilától köl-
csönzött verscímmel, ám összesen négy
sorban, amelyet három egységre tagol),
hogy a felsőbb instanciának hozzá inté-
zett szavát nem érti, hősi cselekedetként
pedig ezt állítja: „Az út feléig mégis elju-
tottam...” (ismét tipográfiaileg jelezve a
lezáratlanságot). Ami pedig költőileg la-
kozását, azaz sokat idézett (és éppen a so-
kat idézettségben majdnem közhellyé vá-
ló) költői cselekvését illeti, gesztusával
egy depoétizált megnyilatkozását jelení-
ti meg, olyan utalással, amely felidézve
távolítja el magától, az olvasótól a nevezte-
s költészettörténeti pillanatot, a közna-
pi cselekvés költőiségétől visszairányít a
költőiség köznap cselekvésébe:

Aztán még fölkelek, és azt a villanyt a folyosókon is lekapcsolom.

Mintegy kilépve a maga verséből, a lírai én nem emeli be a maga világába a más költő cselekvésmondatát, hanem megismétli a cselekvést, utaló- és kötészávalával (azt, is), valamint időségével lazán, az utániség jelzése) ugyan szövegekői viszonyt létesít, ám e szövegekői viszonylagosságát tárja föl.

Ismét kissé hátrább lépnek, hogy majd példákkal megvilágíthassam, miként vélem értelmezhetőnek a *Két szék között* intertextualitását. Azt az idevonatkozó kutatás folderítette, mennyiben minősíthető szövegköziségében telítettebbnek vagy kevésbé telítettnek egy nyelvi műalkotás: a versbe, epikai műbe beférkőző idegen nyelvűség vagy a kurziválás, netán az idézőjelek közé illesztés látványosabban szövegközi, kiváltképpen, ha szószerinti (azaz az „eredeti” helyre pontosabban visszautaló) a „vendégszöveg”. Minél ismertebb szöveg kerül új kontextusba, annál könnyebb a(z örömteli) ráismerés, minél inkább ad arra a szerző, hogy művét beléptesse a (világ)irodalmi szöveguniverzumba, annál jelentősebb segítség az olvasó számára a szövegek találkoztatása. Persze, a tüntető módon elrejtett idézet szintén fölébresztgeti a kíváncsiságot, miféle előzmények továbbgondolásakor másolódik rá az új szöveg(rész) a régre, lett legyen szó olyan tematikai megfeleltetésről, amelynek során inkább a cselekmény emlékeztet a korábban megfogalmazott/közreadott invariánusra, vagy esetleg a nevek (szimbolikus) rendszere jelzi, hogy milyen „szinten” jöhet létre történések összelátása. A különféleképpen „osztályozott” szövegközi alakzatok egyike a szétírással nevezhető meg: az „eredeti” szöveg, szintagma elemeire bontása, grammatikai jellegű átváltoz(tat)ása, ennek eredményeképpen más(fajta) szintaktika érvényesítése részint a mondatban rejlő mondat föltárlásához vezethet, részben a „szent” szöveget profanizálja, olykor lenettebb stílus változtatával szembesíti, részben megvalósíthatlanul maradt lehetőségére hoz példát. Jürgen von Stackelberg egy tanulmánya címében célkitűzést rejt

el, a produktív irodalmi befogadás formáiról (alakzatairól) kíván szólni, az imitáció, a fordítás, a kommentár, az áthelyezés (színműből daljáték szöveggé), paródia (travesztia, pastiche), a szupplementum (kiegészítés), továbbírás, replika, betoldás (montázs, kollázs), korszerűsítés (modernizálás) eseteit nevezve meg. Visszatérve a *Két szék között* olvasásához a lírai én kalandozásai az elő(d)szövegek között a leginkább a fordítás (mint átírás, új kontextusba helyezés, szabad rendelkezés a korábbi szöveggel) esetére bukkanhatunk. Méghozzá olymódon, hogy a felismerés annak köszönhető, sokat idézett, unos-untig, nemcsak irodalmi környezetben előbukkanó mondatokról van szó, amelyek egyfelől különféle költészeti pillanatokat szimultán állítanak színre, másfelől (ezáltal) a kiszemelt, átírandó

Lövétei Lázár László

szövegeket nem csupán egyszerűségüktől, rögzítettségüktől fosztják meg, variálhatóságukat demonstrálva, hanem éppen a személyesség versus szerepjáték viszonylatában gondoltatva el szövegek közös és/vagy szétváló értelmezésének esélyeit. Megtévesztő „hadművelet” a lírai éné, aki a szövegelőzmények beszélőinek mondatait némileg átalakítva önmagára vonatkoztatja, és így részint törlésjel alá helyezi az előd-költő alakmását vagy megteremtett (el)beszélőjét, persze azon igyekezve, hogy az elfeledettség ne jelentsen átláthatatlanságot. Ehhez itt is az oszcillálás segíti, régi és új textus között leng ki a lírai én beszéde, feloldásról, kiegyenlítődéssről, de még komplementaritásról sincs, sem lehet szó, ellenben a kölcsönzés fölmutatásáról igen, miközben az igeidőt és igemódot tekintve, a feltételezett én (mint alany) és az általános alany szembesítését elvégezve nem egyszerűen régi-új szöveg konstruálódik meg, hanem az elődköltővel szemben megalkotódik az a vers, amelynek lírai hőse a személyiségkonstrukcióban érdekelt szubjektum. Ez az érdekelttség azonban aligha elegendő.

dó ahhoz, hogy a személyiség rögzíthe-
tő, markáns körvonalakkal rendelkező
legyen. A saját szöveg belekomponálása
sem erősíti föl a lírai én önállónak remélt
szólamát: a különféle helyekről montázs-
szerűen összebarkácsolt verselemek ironi-
kusan kérdőjelzik meg a saját szövegre le-
lés igyekezetét, nem kevésbé azt, hogy a
szövegválogatás költészettörténeti hoza-
dékot eredményez. Igaz, ez utóbbi csak
annyira mentesül a létesülés kudarcától,
hogy az egymás mellé fércelt szövegek
együttese mégis verssé formálódik, még
akkor is, ha a formai fegyelem sem elégsé-
ges „eszköz” a szüntelen jelenlévő kétely
teljes vagy részleges visszaszorítására.
Az sem teljesen bizonyos, hogy hagyó-
mányos módon vendégsszöveggént keze-
lendők a beékelődések, hiszen olyan én-
pozíció határozza meg helyüket, amely
sajtóként éli és értelmezi az „idegen”-t,
másképpen mondva: folyamatos szöveget
létesít, miközben „fércel”. Jellegzetes pél-
dának vélem a *Hol volt, hol nem* című ver-
set, amely mesekezdetet látszik imitálni,
csak hogy e látszatot hamar cáfolja maga,
a vers. A körülírt én-helyzet a megnevez-
hetetlenséggel küszködik, „afféle véres-
komoly micsodák”-ról elolvashatunk, s a
ki/elutasított „ilyen vagy olyan furcsa val-
lomás”-ról. A második versszak a foszló lé-
tezését állítja színre, de vonatkoztathat a
versre, amely e nézőpontból „férc”-nek mi-
nősül, korábban a zsák hiába lelte meg a
foltját, az összefércltség „kibomlott”. „s a
zsák ledobta magáról a foltot”. Ami a má-
sodik részben olvasható, visszafelé értel-
mezi újra a címet, hiszen az elsajátított és
torzított Kosztolányi-utalás nem a pan-
asz szavait rögzíti, hanem a „költőség”
groteszkbe hajló ön-tematizációját. Ám
amennyiben föltárul Kosztolányi vers-je-
lentése, a cím immár nem a mesék szoká-
sos kezdő mondatának töredéke, hanem
a *Halotti beszéd* című Kosztolányi-vers
egy sorkezdeté. Ilyen módon a „korai” és
a „kései” Kosztolányi között a Lövetei-
költemény közvetít, a maga történetébe il-
lesztvén be a Kosztolányi-befogadását:

Nem első eset az egy év alatt:

»Beírom magam – gondoltam – a könyvbe,
hogy így vagy úgy, de számon tartsanak«
(s ennél csak nagyritkán futotta többre)...

A Kosztolányi-hagyomány belesimul részint az önprezentációba, a művekkel mérhető-megnevezhető vers-emlékezet szembesül az ön-reprezentáció ellentmondásaival; a könyvbe beírás/beíródás csupán gondolat, majd „főművem, a tiszta lap”, mely az „ép”-ség záloga, és mely nem ölthet alakot, mert újabb meg újabb „adat”-ok tartanak be a készülő(dő) és feltehetőleg sosem elkészülő, ám gondolatilag a létesülés állapotában lévő műnek/személyiségnek. A rész zárásául megint a Kosztolányi-nyomokat követve haladtunk az én-ő (általános alany) vágyott találkozásának pontosan meg nem jelölhető színhelye felé.

*Jobb lenne élni, s aztán – «Körbe-körbe...»,
mint itt rohadni papír – ég alatt –
majd írjanak be engem is a könyvbe,
ha egyáltalán számon tartanak.*

(folytatása következő számunkban)

BÁNFFY MIKLÓS

MILOLU

(folytatás előző számunkból)

Itt ismét el kell hagynuk Vida Tibor naplóját és el kell mondjunk egyet-mást az olvasó számára.

Vissza kell térnünk elég messzire.

Midőn január 20-án megállapítást nyert, hogy az a kép, amit 16-án a Kéleti pályaudvaron egy bőröndben találtak, hamisítvány, telefon és sürgöny ment minden határállomásra: megtudandó, hogy aznap kik lépték át a határt. A jelentés persze sok személyt sorolt fel. Közöttük volt egy, aki érdekesnek látszott, egy Bodoki Endre nevű egyén, aki éppen azon a napon utazott ki a bécsi gyorsal. Ennek alapján megállapítást nyert, hogy ez a Bodoki 28 éves, állástalan magántisztviselő, külseje egyezik azzal, ahogy azt az álszobafestőt írták le. Mikor útlevelet kért, az általa bemutatott levelek alapján bizonyította, hogy Itáliában talált alkalmazást. Így tehát január elején megkapta az útlevelet oda, Ausztrián és Jugoszlávián keresztül való átutazással.

Most ezen a nyomon indultak el, bár aligha vártak valami nagy eredményt ettől. No de más nyom ügyse volt. Ki ez a Bodoki és hol lakott azelőtt? A szállodák, penziók, lakáshivatal mit sem tudtak róla.

Semmi, semmi adat nincs.

Valószínű, hogy a vizsgálat itt is csődöt mondott volna, ha a véletlen nem szolgáltat új és most már nagyon érdekes híradást.

Február legvégén egy asszony a Munkácsi utcából, Milán Péter festő özvegye, kereste fel a kerületi elöljáróságot. Azzal jött, hogy férje halála után most az ősszel rászánta magát, hogy kiadja annak egykori műtermét. Sikerkült is, múlt év november elsejétől. Bútorozva adta ki albérletbe. Kiadta nem festőnek, hanem egy Bodoki Andor nevű magántisztviselőnek. Az albérelő elsőben csak hónapot fizetett ki, azt is csak részletekben, de december másodikán a további három hónapra előre fizetett. Így tehát ő fedve volt, bár az albérelő január közepén elutazott, mindenét elvitte, és nem adott hírt magáról.

Azért jött tehát az elöljárósághoz, hogy megkérdezze: mit csináljon, kiadhatja-e a műtermet, vagy meg kell várnia Bodoki visszatértét, vagy március 1-jét. Mert most akadt új bérlő, aki azonban rögtön be akar költözni.

Hát nagy hír volt ez. A detektívek azonnal elrohantak az özvegyhez. Tőle aztán megtudták, hogy december közepétől január közepéig nem csupán Bodoki lakott a műteremben, hanem annak valami barátja is. Hogy ki volt, nem tudja. Ez az ismeretlen úgyszólván

sosem járt ki, csak késő este. Délebedet a szomszédos kifőzdéből hoztak neki. Milánné valószínűnek tatja, hogy ez az idegen festő volt, mert egy alkalommal, midőn az ajtó nyitva maradt, ő látta, hogy az egyik festőállvány most a műterem ablaka elé volt állítva. Hogy nem Bodoki használta, az bizonyos. Festékládát is látott és valami üvegeket az asztalon.

Hogy együtt utaztak-e el, vagy külön-külön, nem tudja. Azt hiszi, hogy az idegen hamarabb egy-két nappal, mert Bodoki egyedül volt, mikor kis útításkájával a vasútra ment.

Bodoki személyleírása tökéletesen talált az álszobafestőével. Szikár, vékony, vállatlan ember. Legfőnnebb harminc éves. Az útlevél aktájában ennyi év állt, tehát ez is helytálló. Immár kétségtelen, hogy ő az, akit le kell vadászni.

Kérdezték még Milánnét: jártak-e látogatók az albérelőhöz? De ő erről nem tudott, mert a műteremnek bejárata van a lépcső felől is, nem csupán az ő előszobáján át. Így hát onnan bejöhettek bárki, az ő tudta nélkül is.

Ezen adatok birtokában most már cselekedni tudtak.

Az osztrák, a jugoszláv és az olasz konzulátusokhoz fordultak.

Öt-hat nap múlva megállapítást nyert, hogy a kérdéses Bodoki a két szomszédos országon csak átutazott és Posztúmiánál belépett Itáliába. Ez a tudósítás Lakatos detektív indulása után futott be. Így hát postai úton fordultak a római rendőrséghez. Odaküldték az összes adatot, a bűnügyre vonatkozó körözést és vád alá helyezést, és felkérték az olasz rendőrséget, kutatni ki Bodoki hollétét. A megkeresést repülőpostán küldték, így hát az iratok már 11-én Rómába érkeztek.

Az olasz rendőrközpont valamennyi tartományi fővárosba azonnal parancsot küldött Bodoki elfogására. Másnap azonban Róma jelentést kapott Palermóból a Lakatos ügyről. Harmadnap pedig Lakatos érdekében sürgőnyt Budapestre, melyben ennek szabadon bocsátását kérték.

Róma Lakatos dolgában nem akart engedni. Nagyon is bizonyítottak látták bűnösségét a fascista rendszerrel szemben. Akár valóban magyar rendőrtiszt, akár nem.

Ha az, akkor hivatalos küldetésével visszaélt, mikor antifascista propagandára ragadta magát. A nála talált nyomtatványok világosan beszélnek.

Ha pedig nem Lakatos, hanem Novák, akkor csehszlovák állampolgár, és a magyaroknak semmi közük hozzá. Akkor az is nyilvánvaló, hogy a magyar útlevelet lopta, vagy annak tulajdonosát valahol megölte. Mindenképpen ez hosszú és alapos kivizsgálást kíván, és szó sem lehet arról, hogy szabadlábra helyezték. Sőt. Annál szigorúbban fognak vele eljárni. Ezért a Bodoki ügyben jóindulatot akartak mutatni, hogy itt a magyar rendőrség iránti szolgálatkész-

ségüket bizonyítsák, és így ne tűnjenek föl rossz színben, ha ők a Lakatos dolgában csak néhány semmitmondó frázist írnak és nem fognak engedni.

Kiment tehát a legszigorúbb rendelet mindenfelé, hogy Bodokit a leggyorsabban kutassák föl és fogják el.

Palermo 13-án megállapítja, hogy Bodoki ott volt és Messinába utazott az utolsóelőtti estén. Messina megállapítja, hogy 12-én Bodoki a Divina Galatesra szállt föl együtt egy Tiberio Vida nevű úrral, akinek segéde és bizalmasa. Együtt hajóztak Nápolyba. Nápoly megállapítja, hogy ott együtt voltak, sőt, ez a signor Vida a saját magánautóján vitte tovább Róma felé. Innen azt is jelentették, hogy nyilván nem turisták, hiszen Nápolyban csak azt a délelőtti töltötték és azonnal továbbfutottak, minden valószínűség szerint tehát igen gyanús menekülők. Ez annál helytállóbb, mert az a signor Vida, mikor Palermóból távozott, azt állította, hogy csak a déli partvidékre indul és két-három nap múlva visszatér. Pedig korántsem oda ment, hanem még azon az éjjelen Messinába. Tehát nyilvánvaló, hogy meg akarta tévesztetni a rendőrséget.

Mindez tizenötödikén már ismert volt. Ezért még aznap sürgőnyt küldtek mindenfelé az északi városokba, hogy bárhol jelenjék meg egy sötétkék, új típusú Lancia, azt állítsák meg, az utazóit igazoltassák, és ha Tiberio Vida vagy Andre Bodoki lenne az illető, azonnal tartóztassák le őket és bárkit, aki velük volna.

Paduában a rendőrfőnök Boccatorsa úr volt.

Már régóta szolgál, van 25 éve. Elég rossz előhaladása volt a hivatalos pályán. Azt tartotta, hogy ez a szerencsétlen családi neve miatt van. Görbeszáj – az teszi. Az ilyen nem jó. Már az iskolában is üldözték és csúfolták a nevéért. Pedig ő igazán mindent elkövetett a karrierje érdekében. Nem volt olyan főnök, sem olyan irányzat, akit nem szolgált volna híven.

A Facta-kormány idején nemcsak keményen üldözte a fascistákat, de titokban összeköttetést tartott a radikális szárnnyal, mert akkoriban azt hitték, hogy legközelebb annak vezére, Nitti fog hatalomra jutni. Ez annál könnyebb volt neki, mert ő is nápolyi volt, ahogy Nitti maga is. De nem így történt. A Marcia su Roma fölborította ezt a szépen szőtt tervet.

Most azonnal átállott a fascista oldalra, de nem sok sikerrel. Áthelyezték Bariból, ahol eddig szolgált, ide északra, ebbe a nyomorult ki Paduába. Alig ötvenezer lakos, mikor Bari közel százhuszezer. Csúnya visszaesés volt ez a számára. Pedig ő azt tartotta magáról, hogy csodás képességei vannak, és csak alkalom kéne, valami szép nagyszabású bűnügy, és akkor meglátnák, micsoda legény ő! Bariban, a délvidék

legnagyobb kikötőjében még várhatott ilyesmire, de itt? Mi történhetik itt? Még az idegenek is csak éppen bekukkantanak ide, megnézik a dómot és azt a pár templomot, aztán visszatérnek Veronába meg Velencébe. Reménytelen állás. Egészen felvillanyozta tehát, mikor 16-án déltájban elfogták Vida Tibort, és még inkább, mikor késő délután repülőpostán megkapta a Bodoki ügy aktaíit. Végre beköszöntött a szerencse! Itt van az áhított, világra szóló bűnügy. Most meg fogják látni, hogy ő milyen rendkívüli ember.

A lefoglalt két útlevelet vizsgálva megtudta, hogy a hölgy a legnagyobb magyar lapvállalat egyik munkatársa. Így tehát először őt hívatta magához. Mikor pedig Milolu azt kérte, engedné meg, hogy ő az Estlapok római tudósítójának sürgönyözzön, Boccatorsa még többre is hajlandó volt, mert ő a sajtókapcsolatot ápolni akarta, hogy majdan kellőképpen írjanak róla. Interurbánon hívta fel Rómát és maga beszélt a tudósítóval, aki persze rögtön igazolta a kolléganőjét.

Amíg a kapcsolást várták, néhány kérdést tett föl.

Milolu neki igazat mondott. Elmondta, hogy Vida Tiborral csak legutóbb Palermóban ismerkedett meg. Persze kedvezően beszélt róla. De ő is abban a meggyőződésben lévén, hogy azért fogták el őket, mert ő érintkezett Lakatossal, Andersenné úgy tett, mintha Vida Tibor csak felületes ismerőse volna, nehogy belekeverjék őt is abba a politikai bűnügybe. Elmondta, hogy szívesen fogadta el a meghívását az autóútra, hiszen azzal sokkal kényelmesebb, mint vonaton. Bodokiról azt vallotta, hogy Messina előtt nem is tudott róla és gyanús embernek tartja, de semmi pozitívát róla nem tud.

Csupa igazat mondott, de nem mindent. Sem a kélopás ügyéről nem beszélt, sem Lakatosról. Arra felelt, amiről kérdezték. Óvatosan bár, de ez korántsem látszott rajta. Semmi sem árulta el, hogy elfogásukat ő is a Lakatos ügynek tulajdonította.

Amilyen rossz benyomást tett valatájára Vida Tibor, olyan jót keltett benne Milolu viselkedése. Szép is volt, nyugodt is. Nagy barna szemei tágra nyílván néztek a kérdezőre. Az olaszok amúgy is roppant fogékonyak a szépségre. Boccatorsa nem is faggatta soká és csupa udvariasság volt. Végül, amikor visszakísértette, azt mondta, hogy ma éjjel ugyan még nem bocsáthatja ki, de holnap jelentést tesz és javasolni fogja, hogy szabadlábra helyezték. Akkor is

persze még ott kell maradnia pár napig a vizsgálat érdekében, de szállodában lakhat és csak formális felügyelet alatt.

Úgy is történt. Másnap Milolu átköltözött a Croce d' Oróba. Nem is őrizte senki.

Megkönnyebbülés volt ez. Eleinte ugyan gyanakodott, hogy netán csak ravaszságból engedték ki, abban reménykednek, hogy innen kapcsolatot fog keresni valami fascista-ellenes bűntársával, és aztán ezen rajtakaphatják. Hogy kipróbálja, figyelik-e, fölívta római kollégáját. Közölte vele, hogy már szabadon van és megköszönte a kolléga segítségét. Csupán rövid három percig beszélt és közben csak azt figyelte:

Léda a hattyúval – Leonardo azóta elveszett festményéről készült másolat

lehalkul-e a hang a telefonban, ami annak jele volna, hogy valaki harmadikat bekapcsoltak. Nem kapcsoltak be senkit. Most aztán kiment, el a Dómba, el a híres Salonéba. Boltokba is benézett. Mindezt csak próbából: kíséri-e valaki? Nem. Nem ellenőrizte senki. Azt ő meglátta volna. Mint bűnügyi riporter részt vett ilyen kémlelésen. Ismerte a módszert. Nem. Senki sem kísért. Ez nagyon megnyugtató.

Mikor hazatért, azt remélte, hogy már Vidát is a hotelben találja. Nem volt ott.

Miért nem jött még ki? Miért tartják fogva, ha ő kiszabadult? Csakis egy oka

lehet: az a szerencsétlen számhamisítás. Csakis ez lehet, hiszen a Lakatos üggyhöz semmi köze, más okot pedig el nem tudott képzelni.

Talán délután szabadul? Talán estére?

Tehát várt. Várt a szobájában, növekvő aggodással. Így telt el az éjszaka is, nagy nyugtalanságban.

Hajnalodáskor elhatározta, hogy itt tenni kell valamit. Már reggel nyolckor fölívta a római tudósítót, hogy biztosan otthon kapja. Jól ismerte már előbből. Idősödő férfi volt és nagyon jóakaró, olasz ügyekben pedig igen járatos. Elmondta neki, hogy Vida Tibort, híres zeneszerzőket itt elfogták, mert átragasztotta más számokkal autója jelzőtábláit.

– Hát ugyan miért csinálta ezt a bolondságot? – csudálkozott a kolléga.

– Volt egy gép ugyanazon az útvonalon, melyben olyanok utaztak, akik ismertek minket. Az autónk számát is tudták. Mi pedig nem akartuk, hogy a nyakunkra jöjjenek... azt mi egyáltalán nem akartuk – magyarázta Milolu, és a felelősségből magára is hárított, hogy kisebb legyen a barátjé.

A túlsó hang kacagott.

– Hát így vagyunk, édes és mindig fagyos Millám? Végre te is bedültél egy férfinak. Na, gratulálok, Vida Tibor legalább komoly és úriember, jó, hogy eddig vártál.

– Kérlek, erről ne tudj – vágott közbe a nő.

– Jól van, nem tudok semmiről, teljesen köztünk marad, de mondd: miben segíthetek?

– Csak egy mód van, azonnal menj el a követségre, mondd el ott a tényállást. A követség lépjen közbe. Olyan kiváló honfitársunk, mint Vida Tibor, aki külföldön is akkora dicsőséget szerzett számunkra, igazán megérdemli, hogy kiszabadítsák. Végére is az egész ügy csak rendszeti kihágás.

– Persze, fog valami bírságot fizetni és pássz! Még ma délelőtt elintézem. Pá, Milla, és sok szerencsét!

Hát ez jó. Még jobb az volt, hogy déltájban felívta Milolot Róma. A kolléga közölte, hogy a követség még ma közbe lép.

Várta az eredményt. Azt remélte, hogy estére már bizonyosan együtt lesznek.

Délután, szürkületkor a szobalány bejött és jelentette, hogy egy úr kere-

>>>>> folytatás a 14. oldalon

>>>>> folytatás a 13. oldalról

si. Hogy megörült neki, azt hitte, a barátja.

– Hogyne. Jöjjön, jöjjön azonnal!

Aki azonban belépett, az nem Vida Tibor volt, hanem Schönberg-Belmonte.

– Na, meine Gnädige, hát végre találkoznak újra! – így kezdte, mikor nagy kényelmesen leült és kedélyeskedve kacagott. – Pedig hogy futottak előlem. Meg akartak szökni. Pedig az nem olyan könnyű dolog, ahogy maguk hiszik. Ha a jó öreg Schönberg bácsi kiszemeli a prédáját, azt el nem bocsátja soha. Ezzel jó, ha maga tisztába jön.

– Mivel szolgálhatok? – kérdezte fagyosan Milolu.

– Azért jöttem, hogy megbeszéljem magával a továbbiakat. – És a nő nem válaszolván, folytatta: – Most van az utolsó alkalom, hogy megegyezzünk egymással. Én most is hajlandó vagyok azt megadni, amit Palermóban. Sőt, tovább is megyek, ha maga mond árat, de nem vagyok hajlandó önmagammat licitálni fölfelé. Nos, mennyiért adja ide a képet?

– A kép nincs nálam, a poggyászkunkban maradt, amit a rendőrség lefoglalt.

– Tudom én, mindent tudok. Azt is tudom, hogy Bodokit keresik. El is tűntettem. Volt, nincs. Azt már senki sem kapja meg. – Gonoszul villantak apró szemei, aztán folytatta: – De ez mind mellékes. Fontos viszont, hogy mi ketten megállapodjunk egymással. Nos, mennyit akar?

Milolu nem válaszolt. Elgondolta, hogy ő itt egészen magára van. Nincs kire támaszkodjék, kihez forduljon. Ki van szolgáltatva annak az ádáz bandának, mely mindenre képes.

És Schönberg most, mintha gondolatolvasó lenne, pontosan ugyanezt mondta:

– Maga most egyedül van, egészen egyedül. Azt tehetem magával, amit akarok. De Schönberg bácsi jó ember. Nem akarja a maga kárát. Maga teljesen vagyontalan, dolgozik, újságíróskodik. Hát élet ez? Mindig csak robotolni? Vagy azt hiszi, hogy ez a Vida úr majd feleségül veszi? Nevetséges! Volt annak ugyan már száz nője maga előtt, és lesz még száz maga után. Minden operett-díva és minden kardalos leány. Az ilyen ember sohasem házasodik, én mondom.

Megint szünetet tartott. Igazított egyet a felkötött karján, aztán merően Milolura nézett.

– Mondok én magának valamit. Maga nagyon okos és nagyon ügyes nő. Én meg tudom becsülni az ellenfélt is. Van ízlése is, tudom. Hát hallgasson ide, tesszek egy javaslatot. Nem csupán azt az összeget adom, amit a múltkor felajánltam, de hajlandó vagyok magát bevenni az üzletembe. Persze, csak azután, ha már átadta nekem a képet. Ez pedig nagyon sok pénzt jelent. Vagyont jelent. Most is sokat hoz, de ha mi ketten együtt dolgoznánk...! – És miután

elgondolkozott, akár a nagyravágyó kamaszok a tüneményes álmon, még hozzatette:

– Maga a szépségével, okosságával, és én a tudásommal... Mi ketten, óh, milyen nagy, milyen gyönyörű dolgokat tudnánk véghezvinni!

Szörnyű undort érzett Milolu. Megdöbbenve dadogta:

– Hogy én és ön? Hogy is képzel ilyet...!

– Hogy képzelem? Nagyon egyszerűen. Maga Párizsban élne. Óh, nem viszonyt ajánlok, nőre nincs szükségem! Párizsban élne, szép kis palotában, társaságot látna vendégül, megtudná, mi van itt vagy ott, vidéki kastélyokban. Oda el is látogatna, megnézné, megtapasztalná a körülményeket. Ilyen szép asszony számára az könnyű. – És önérettel tette hozzá, sötétebb hangon: – A többi azután már az én dolgom.

Milolu tiltakozva emelte föl a kezét.

De Schönberg folytatta: – Gondoljuk csak át a dolgot világosan. Ha átadja, maga aligha élhet tovább ott Budapesten. Akármilyen ügyesen csináljuk, maga a hotelszobában hagyja, és én onnan ellopatom, mégis valami kis gyanakvás okvetlenül fennmarad maga iránt. Az ilyen elkerülhetetlen. Pláné, ha észrevennék, hogy vannak dollárjai. De ha nem is volna így, miért élne ott nyomorogva, mikor én gyönyörű életet ajánlok önnek?

– És ha nem adom át? – kérdezte az asszony.

– Ha nem adja át...?! – Schönberg nagy, kövér teste mintha megnőne, mint ha hirtelen valami titáni erő duzzasztaná óriásira, mikor földöbbszédett az ülésben.

– Ha nem adja át, akkor összetöröm! Én semmitől sem riadok vissza, értse meg, semmitől! – És most lassú nyomatékkal ejtette a szavakat: – Vigyázzon! Bodoki már eltűnt, maga is el fog tűnni.

Milolu megborzadt. Egyedül van itt, védtelen. Éjjel betörhetnek hozzá, vagy elkapathatják a folyosón. Száz eszéke lehet e szörnyű embernek. Már is itt, az ő ajtaja előtt várhatnak a társai, őt lefognak, elviszik, és akkor vége, vége mindennek. Időt kell nyerni, amíg Vida kiszabadul, amíg ő idehívhatja a római kollégáját vagy a rendőrséghez fordulhat. De most gyorsan, gyorsan felelni kell, elhárítani a közvetlen veszélyt.

– Hát jó... hát átadom... átadom, mihelyt újra hozzám kerül. – Még most is óvatosan, hogy valami kibúvó maradjon.

– Na látja! Tudtam én, hogy maga okos asszony, szóval megegyeztünk?

– Igen... de nem azonnal... hisz most úgyszincs nálam, és később is én ítélem majd meg, hogy mikor. Csakis én. Alkalom kell arra.

Schönberg újra elővette a kedélyeskedő modorát: – Hát hogyne, hogyne, ezt megérti a bácsi és várni is tud. Persze,

nem sokáig. Én mindig valahol a közelben leszek, ha nem is fog látni. No, és most fogjunk kezét és én eltávozom.

Nyújtotta a hatalmas markát. Milolu vékony tenyerét beletette, és kissé borzongott, mikor az acélkemény ujjak összeszorították. Ezek akár meg is fojthatták volna egy szempillantás alatt, villant át az agyán.

Indulóban még megállt Schönberg, és visszafordult. Újra fenyegető a hangja:

– Még csak azt akarom mondani: ne-hogy eszébe jusson a rendőrséghez fordulni. Én azt azonnal megtudnám. És akkor... – vágó mozdulatot tett a karja, majd megfordult és kiment.

Milolu pár másodpercig szívdobogva állt, aztán az ajtóhoz futott. Kitekintett rajta a folyósóra. Három alak haladt a lépcső felé. Elöl Schönberg, mögötte két vállas, tagbaszakadt ember.

Tehát valóban itt voltak. Valóban lefognak, ha másként beszél. Az ablakhoz szaladt, föltépte és kitekintett.

A szálloda előtt hosszú túrakocsi. Nem az a tulipiros, amelyikben a tegnap látta őket, hanem egy almazöld, nagy autó. Jól láthatta, mert bár sötét este volt, de a kapu melletti két lámpa erős fényt vetett reá. Éppen most lépnek ki a bandavezér és két társa a hotelből, beülnek és elhajtanak.

Mit tegyen most? Mit tegyen? Mit tegyen?

Bárcsak a barátja már szabadlábban volna! Akkor elszaladhatnának. Egnapi út ide a magyar határ. Ott végre biztonságban volnának.

Holnap, holnap talán kiszabadul.

Ez a gondolat megnyugtatta kissé.

VIII.

Vida továbbra is börtönben maradt.

A követség ugyan nyomatékosan lépett fel Rómában, de az olasz Belügyminisztérium azt válaszolta, hogy a sorszámcseré csak mellékes körülmény, és semmi fontossága sem volna, ha egészen más természetű és rendkívül súlyos gyanúkok nem merültek volna fel a letartóztatott ellen. Így hát nincs módjában a kérésnek eleget tenni, amíg ezek nem tisztázódnak.

E közlés a belügytől nem közvetlenül, hanem a külügyön át adatott, hiszen a követség hivatalosan csak ezzel érintkezik. Így történt továbbra is, és ez is lassította az ügy elintézését. Ideoda mentek az üzenetek, telefonhívások. Végre a belügy bekérte a vizsgálati iratokat, és harmadnap a magyar ügyvivő betekintést nyerhetett abba a hosszú jelentésbe, amit alaposan kiszínezve Boccatorsa beküldött az ügyről, amelyben Vida Tibor mint bandavezér és főtolvaj szerepel. Az ügyvivő személyesen is ismervén Vidát, tökéletes képzelenségnek tartotta ugyan a vádat, de arra, hogy megcáfolja, szükséges volt a magyar rendőrség véleményét kikér-

ni. Ez hosszú chifre-sürgöny útján történhetik csak. A chiffrirozás is időt igényelt, a válasz is ugyanúgy. Ezzel újabb nap telt el.

Szerencse volt azonban, hogy a követ az ügy állásáról az Est római tudósítóját is rögtön tájékoztatta, aki mindazt, amivel Vidát vádolták, azonnal megtelefonálta kolléganőjének Paduába. Így Milolu végre megtudta a tényállást és közbeléphetett. Felhívta a pesti szerkesztőséget és világossá tette előttük úgy a maga, mint a Vida Tibor szerepét.

Szörnyű hosszú idő volt ez szegény Milolu számára. Különösen addig, amíg csak várt, várt és várt és nem tudott semmit. Nagy megkönnyebbülés volt hát a római híradás. Az előző napok ugyanis töprengés és önvád kínjai közt teltek, hiszen ő vitte bele barátját a képvásárlásba, így tehát magát okolta mindazért, ami vele történik.

Sokszor gondolt arra, hogy elmegy a rendőrfőnökhöz, és megpróbál nála elérni valamit. De tudta, hogy őt Schönberg figyelteti, és ha odamegy, ezzel csak kihívja maga ellen a végzetet, de nem használ vele semmit. Így tehát csak az interurbán maradt számára, amit igyekezett kihasználni, mire a követség, a pesti szerkesztőség és az otthoni rendőrség együttműködése végül meghozta az eredményt. Boccatorsa parancsot kapott, hogy Vida Tibort azonnal bocsássa szabadon. De nemcsak ezt kapta, hanem jókora orrot is. Leszidták. Hogy is lehetett olyan korlátolt, hogy ne lássa, kivel van dolga. Gyönyörűen csoportosított gyanúokait és vádaskodását most elle-

Gyalogszeder-inda – Leonardo krétarajza

ne fordították. Azt állították, hogy lódított. Meg is fenyegették, hogy elcsapják, ha ilyen sok kellemetlenséget okoz a kormánynak, és reáparancsoltak, hogy kérjen bocsánatot a sérelmezettől.

Szegény Boccatorsa rettentően megremült e fordulaton. Bocsánatot kért Vidától, minden holmiját kiadta, még a képet sem tartotta vissza, ami pedig okos dolog lett volna. De ő már csak azt nézte, miként szabadulhat ettől az átkos dologtól.

Ő most már kiesik ebből a történetből, és többé nem is hallunk róla. Szerepe itt azzal ért véget, hogy bánatában epeömlést kapott, ágynak esett, és mikor másnap Rómából arra szólították fel, hogy a képet kérje el Vida Tibortól, hogy azt a követség majd futárral küldhesse Budapestre, azt kellett válaszol-

nia, hogy a zeneszerző elutazott, és ezt már nem tudja teljesíteni.

Óriási öröm volt ez Milolu számára, de nagyon nagy gond is, mikor ezt Rómából közölték vele.

Gond, mert most következik vállalkozásuk legnehezebb része: a határra hajtani és átjutni rajta épségben. Hiszen bizonyos, hogy Schönberg és bandája itt, útjuk utolsó szakaszán, okvetlenül reájuk les és valahol merénylettel fog próbálkozni.

Erre gondolt az utolsó estén, midőn már tudta, hogy Tibor másnap, 22-én szabad lesz. Ekkor kérte fel Rómát és kollégája útján a követséget arra, hogy a képet vállalná el, ne maradjon náluk a legveszélyesebb útszakaszon. Választ

erre azonban nem kapott, sőt, a következő délelőtt sem.

Az idő telt, telt, és ő hajnaltól is egyre csak ezen töprengett: miként készüljön föl a veszéllyel szemben.

Itt maradni éjszakára, sőt, talán másnapra is, amíg valaki ide nem utazik, a képet átvenni? Nem! Azt nem lehet! Az túl kockázatos. Ma éjjel már reájuk törhetnek. Nem szabad itt maradni a bizonytalanságban. Valamit tenni kell, valahogy felkészülni minden lehetőség-re.

Ezeket gondokozott Milolu. Végül, mikor éppen misére harangoztak a szomszédos dőmben, kilépett a Croce D'Oróból. A Via Dantén ment egy darabig. Eristo Ristorini boltjáig.

Csodálatos bolt ez. Tagliatore e Intarsiatore – ez volt a címtáblán. A

kirakatában II. Victor Emanuel képe, majdnem életnagyságban, különböző fákbaól összerakva. Az arca fehér juhar. Óriási bajusza, kétarasos kecskeszakállal sötét paliszander, így a haja is. Elefántcsontból a szemgolyója és ébenfából az írisze. Az orcáján a pirosság narancsfá málából, kicsit színezve is. Fölötte gyönyörű betűkkel: Il re galant' uomo és alatta a neve, váltakozó színű intarziában. Gyönyörű munka igazán. Nagyon hasonlít is ehhez a hősies, de sajnos piszeorrú királyhoz, kinek tömördek szőrzete furcsa ellentétben állt mopszliszerű arcával. Signor Ristorini ezt a remekművet akkor csinálta rengeteg szorgalommal, mikor Padua felszabadulásának ötvenéves jubileumára készültek. De az ünnepélyt nem tartot-

ták meg, mert akkor, 1916-ra, már javában folyt a háború. Így hát a kép a nyakán maradt, és már csak reklámul használhatta. Ezért állt a kirakatban. Mellette kisebb, de ugyanilyen művességű arcképek. Nők, férfiak, Ristorini művész úr egész rokonsága. Mind ilyen különböző fákbaól, és fényesre politúrozva. Bármilyen fotográfia után vállalkozt intarzia-arcképet – ezt hirdették a felírások itt is, ott is.

Hogy sikerrel hirdették-e, ez bizonytalan. Sőt, inkább azt hisszük, hogy nem. Idegen illet nem csináltat, odavalósi is alig, amin már azért sem csodálkozunk, mert dacára a tökéletes művességnek, mindez olyan szörnyű ízléstelen volt, amilyen csodálatosképpen csak Olaszország-

ban, a szépség hazájában találkozunk az ember. Ott látni csak tengeri kagylóra festett Vezúvot, apró mozaikból gondolat, pici csigácskákkal borított gyufadobozt, teknősbékából fogpiszkálót. Ezek mind Ricordo-emlékek, amit talán kispolgári németek vásárolnak meg néha.

De Ristorini intarziás művész úr ezt nem tudta. Ha mondták volna neki, akkor sem hitte volna el. Ő gyönyörűnek tartotta műveit, és ha nem is ment jól az üzlet, azzal vigasztalta magát, hogy a legnagyobbakat, még Michelangelót sem értették meg a kortársai.

Mikor Milolu odaért, Ristorini úr a boltajtóban állt. Kopasz lévén, piros fezt viselt, hosszú és vaskos kék selyemből, ami reálógott a fülére. Ingujjban és zsebre vágott kézzel, kissé kidül-

>>>>> folytatás a 16. oldalon

>>>> folytatás a 15. oldalról

lesztett hassal, ahogy nagy művészhez illik, és nyugalommal várta a sohasem érkező vásárlókat. Ezért örömdetes és meglepő volt számára, hogy ilyen elegáns idegen nő jött hozzá. Hozzá. Éppen hozzá!

– Prego, Madame, entrate, entrate...! – buzgólkodott lelkesen és hajlongva. A fez bojtja is vígan ugrándozott a fején, mintha az is örülne a szerencsének. Mindennel kínálta, a leggyönyörűbb dolgaival. Elébe rakott kisebb-nagyobb Szent Antalokat elefántcsontból, teknőcből és bíborfából, Szent Mihály arkangyalt sárga citromfából, mahagóniból és bambuszgyökérből, kinek lábánál zöld politúros sátán kígyóskodott szörnyűséges szájjal; Szűz Máriát is, Raffael és Guido Réni nyomán, kék és piros furnérból kivágva, gyöngyház arccal és sárgaréz szemfénnel. De amit leginkább dicsért, amit legjobban kínálgatott, az saját remek találmánya, a fákból összeillesztett arckép, amit fénykép után olyan csodaszépen tud összeragasztani. Ilyent kívánjon tőle ez a gyönyörű hölgy.

– Un ritratto madame! – ezt csináltasson velem, arcképet –, és szedte innen-onnan a saját és barátja képecskéit, a fényképeket is melléje, hogy a hölgy lássa, milyen hasonlóak. És a kék selyembojt előrebukott és hátra, föl is szökkent, mintha repülne, ahogy a kövéres maestro ide-oda ugrált, innen kiemelt ezt, onnan azt. Soha ilyen örömdető bojtot nem látott senki.

Milolunak azonban egyik sem felelt meg. Nem, arcképet ő nem csináltat, arra nincs is ideje. A sok szentképet dicsérte, de számára ezek mind kicsik. Neki nagyobb tábla kéne, olyan... olyan két-három araszos. Igen, ő ilyet akar, csak ilyet fog megvenni. Ilyen itt nincs, ezek mind sokkal kisebbek.

A kék selyembojt bánatosan hullott vissza.

De azért hirtelen föllendült. Van! Van egy! Az talán megfelel.

A jó öreg Egisto az ablakhoz rohant. Kivette Victor Emanuelt. Hát ez? Ez talán jó lesz? – kérdezte kissé aggodalmasan.

– Mérjük meg... – mondta a nő.

Megmérték. Negyvenöt a harminckettőhöz.

– Mennyiért adja ezt? – kérdezte Milolu.

– Ó, Madame! – ez roppant értékes, ez a nagy király, il liberatore! És magyarázta, mennyire hasonlít a hajdani élőhöz és milyen csudálatos műkincs. Elmondta, hogy ő ezt remekbe csinálta, és ilyen nincs az egész világon több. Nagy taglejtésekkel magyarázott, és a bojtja minden mondat végénél lelkesülten ugrott fel a magasba, akárha felkiáltójel lett volna.

Milolu mégsem hatódott meg. Hűvösen kérdezte:

– Adja vagy nem adja? – mire Ristorini gyorsan árat mondott, nehogy

eltávozzon a vevő. Magos árat kért: 300 lírát. Milolu alkudott. Le is alkudta 160 lírára.

Így jó, ennyiért megveszi. De még mindig gondolkozott és a táblát vizsgál-gatta. Annak vastagságát. Aztán újra megszólalt:

– Nem adna-e el ön ehhez még két ilyen diófadeszkat? Egy díszládát akarok ebből csináltatni.

Hát hogyné! Azon ne múljk a vásár, hiszen tíz év óta senki sem akarta megvenni a fadaragású királyt. A maestro eltűnt a műhelybe és már hozta is. Hozzápásztotta. Egyformák. Ez már csak pár lírába kerül. Összekötötték, Milolu fizetett, és Ristorini az utcáig kísérte. Ott, midőn mélyen meghajolt, utána lendült a bojtja. Az is búcsút intett, messze kilendült, mintha követni akarná, jóváhagyva és szerelmes rajongással. De el nem szabadulhatott; vékony zsinórja rabul tartotta, nem követhette azt a gyönyörűséges asszonyt. Úszott utána pár pillanatig, majd szomorúan visszahullott Ristorini kövér pofájára.

Mielőtt hazament, még két üzletbe nézett be. Egyikben selyempapírt vásárolt és ragasztószalagot, másikban két jókora tekerics pakolóvattát. Ezekkel tért haza a szállodába, mikor délre harangoztak.

Alig múlt egy óra, midőn a kis Lancia megállt a Croce d'Oro előtt, és Tibor kiszállt belőle. Futva rohant fel a lépcsőn és berontva a szobába, a szívére ölelte Milolút. Csók és nevetés, ölelés és öröm. Gyors és váltakozó elmondása annak, ami történt. Boccatorsa dühöngései, a római közbelépés. Mindent elmondtak egymásnak, tömördek részletet, sok boldog kacagással és tréfával. Aztán – ezt már komolyabban – Milolu elmesélte Schönberg látogatását. De csak vázlatosan. Arról a veszélyről, amiben forgott, nem beszélt. Nem akarta barátját aggasztani, örömdező kedvét elrontani. Így aztán azt is csak futólag említette, hogy ő kénytelen volt áltatni a bandavezért, de Schönberg ajánlatát, Párizst és mindazt, ami ezzel összefügg, persze, nem mondta el. Minek erről beszélni? Ő a képet úgysem adja oda semmi áron.

Pakoláshoz fogtak. Átpakolták a holmit, aztán indultak is. El, el innen! El innen azonnal! El Treviso, Udine felé. El az osztrák határ felé.

Egyetlen autószertráda vezet arra. Volna más út is, nagy kerülővel, de úgy vélték, hogy nincs értelme másfelé próbálkozni.

Schönberg ilyen forgalmas úton és nappal aligha tör rájuk – gondolta Milolu. Egyelőre Schönberg abban is bízhat, hogy ő, aki elfogadta az ajánlatát, szavának áll majd valahol. Csak ott az osztrák határ közelében, csak ott, ha rájött, hogy ő áltatta, ott fenyegeti őket a veszély.

Ezzel azonban számolniuk kell. Ki nem kerülhetik. Szembe kell hát nézniük vele.

Elhajtottak tehát. Boldogok voltak, de kissé aggodalmasok is.

Klagenfurt. Március 23. délután

Gyönyörű utunk volt, majdnem végig.

Olyan gyönyörű, hogy különösen ott föl az Isonzo mellett, gyakran el tudtam felejteni, hogy üldözött vad vagyunk.

Magosan a hegyoldalban visz az út. Ez már a Karszt nyugati része. De korántsem kopár. Körülöttünk gyönyörű erdők, amit még az osztrákok ültettek és tartottak rendben. Fölöttük hóborította hegyek, kúpok, sziklák. Közöttük néha kikandikál messziről valami őri-ási jégcsúcs, aztán eltűnik újra. Alattunk mélyen a folyó. A vize kobaltkék és átlátszatlan, akárha tejfölt kevertek volna belé. A hólé is teszi és az a sok mészpor, amit magával ragad az olvas. Sok száz méternyre van alattunk, és mi úgyszólván fölötté repülünk, akár a madár.

A kis Lancia buzgón dolgozott. Nyitott kipufogójából erőteljes hang négyes taktusban diadalmi indulót harsog. Sehol sem lassult. Az emelkedés folytonos. Nincsenek kaptatók, csak föl, föl, egyformán. A folyó mindig ugyanannyira alattunk. Így haladunk, több mint 50-es tempóban.

Néha hátrapillantok. Végig látszik a völgy. Mögöttünk sok kilométernyire nagy fekete autó követ. De itt, hegyen föl, nem bír velünk. A Lancia gyorsabb. A távolság folyton nő közöttünk. Ha abban a gépben a gazember Schönberg ülne is, nem baj, hamarabb leszünk a határnál vagy a Predil hágón, mint ő. Nagyszerű érzés volt ez.

A Predil. Dél van. Gyönyörűséges kis kerek tó, csupa fenyes között. A vize bár kristálytisza, sötét acélkék, és majdnem feketének hat, annyira mély. A sziklák körülötte, alatta, azok is koromfeketék. Ez már a germán világ, nem a napsütötte Itália.

Kicsi vendéglő a tóparton, ide térünk be, miután az olasz határőr épületnél, ami itt van a közelben, elintéztük a kilépés formaságait. A kocsit is otthagytam, hadd őrizze a vámosok.

Csinos terasz a víztükör fölött. Kissé hűvös volt ugyan, hiszen nagy magasságban vagyunk, de ózondús a levegő. Ilyen helyen nem fázik az ember. Leültünk és persze pisztrángot rendeltünk. Hamarosan hozták is: csupa koromfekete halat, mert a pisztráng mindig olyan színű, amilyen a környezete. Csupán a vörös foltocskák változatlanok rajta. És kitűnők voltak. Soha ilyen jókat nem ettünk. Kemény húsuak és majdnem szálkátlanok.

Éppen falatoztunk, amikor megjött az a fekete autó és megállt a vendéglőnél.

De nem Schönberg és bandája volt, hanem két ismeretlen férfi és két nő, akik nem is törődtek velünk, hanem

nagy vígan letelepedtek egy szomszédos asztalhoz pisztrángot enni.

Ez megnyugtatót valamennyire. Talán feladták a hajszát – gondoltam –, talán túl vagyunk a nehezen.

Nagy dolog ez a nemzetközi autótriptik. Vele pár perc alatt az ember átjut egyik országból a másikba. Mint átutazókkal nem is sokat mókáznak a vámosok és nagyon udvariasak.

Hamarosan már Ausztriában voltunk és alig egy óra múlva Villachban.

Azt reméltem, hogy ugyanilyen gyorsan elérjük Klagenfurtot, de nem sikerült. Valami történt a gyújtással. A gép olykor kihagyott és lódózott. Megvizsgáltam a gyertyákat, egyiket ki is cseréltem. Mégis tovább tartott a hiba. Alighanem a karburátorral van baj, ez pedig a legbonyolultabb dolog. Leszereltem. A porlasztót kifűjtam. Visszaszereltem. Alig javult valamit.

Nagy késéssel, majdnem vánszorogva haladtunk a Wörtni-tó mellett, és sötét este lett, mikor végre valahogy mégis bejutottunk Karinthis fővárosába. Itt garázsba tettem a kis autónkat. Holnap át kell vizsgálni alaposan.

24-én reggel

Poggyászsunkat a szállodában Milolu őrizte, míg én odavoltam. Mikor végre visszatértem, ott találtam a szobánkban. Még ki sem pakolt semmit. Az asztal mellett ült, maga elé bámulva és az asztalon egy kibontott levél. Szótlan nyújtotta felém, hogy olvaszam.

Csak két szó volt benne, gépirással és németül. Csak kettő: „Mikor? Hol?”

Nem értettem azonnal. Reánéztem csodálkozva. Ő csak egy szót válaszolt és nagyon halkán: Schönberg!

A levéllel mindjárt akkor jött fel a szolga, mikor ő ide belépett. Kérdésére azt válaszolta, hogy már délután beadták, mikor még itt sem voltunk. És most Milolu megvallotta, hogy már Udinében, ahol a tegnap megháltunk, ott is kapott ugyanígy, pontosan ugyanezt a két szót. És az is a portásnál várta őket jóval érkezésük előtt. Szörnyű! Tehát így követ minket ez a rablóvezér, mindig elébünk kerül és megvár. Mindehütt itt van körülöttünk. Láthatatlan, de mindenütt jelen van.

Ez már kezdett hatni az idegeimre.

Mit csináljunk? Forduljunk a rendőrséghez? Kérünk őrséget? És kíséretet a határig? De mit mondhatunk? Még azt sem tudjuk, Schönberg hogyan jutott ide. Azt sem, milyen név alatt rejtőzik. Akárhány útlevelet lehet nála, az máma sokfelé csak pénzkérdés. Bolondnak tartanának, tán ki is kacagnának és mit sem hinnének el az egészből, ahogy az a paduai rendőrfőnök is csak regény-

nek tartotta, akármit mondtam neki! Semmit sem tehetünk!

Csak vigyázni lehet és menekülni. Menekülni, ahogy tudunk. Más nincs.

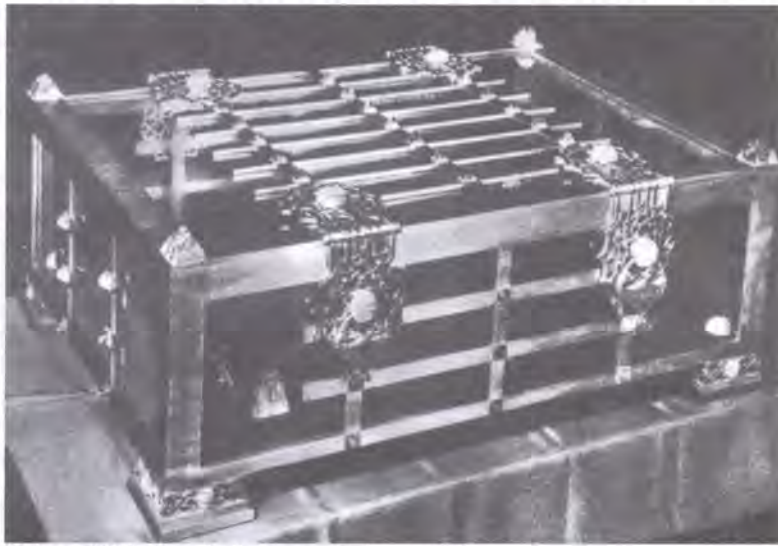
Nem hagytuk el a lakásunkat. A vacsorát is fölhozattuk. Mindenikünk megjárta a gondtalanságot, de én tudtam Miloluról és ő is rólam, hogy ez csak színlelés, hogy minden idegszálunk megfeszülve figyel.

Mielőtt lenyugodtunk, eltorlaszoltam az ajtót. Elébe toltam a fiókos szekrényt, rajta a vizesüveggel, és ami pohár csak volt, azt is mind reátettem jó közel egymáshoz, hogy azonnal megcsendüljön, ha meglöknék az ajtót.

Az ágyban összebújtunk. Mint két üdözött gyermek éjjel a vagonban, úgy szorultunk egymáshoz. Föl-föl riadva minden hangra, minden lépésre, ami végighaladt a folyosón, minden legkisebb zajra, amit hallani véltünk. Most tán ajtó csapódott? Most tán autó állt meg odalent? Most jár kint valaki? Vagy a lépcsőn jön fel? Most a kilincset próbálták? Nem! Az nem itt volt... vagy mégis? Alig tudtunk aludni valamit, csak néha szunyadtunk el. Legtöbbször tágra nyílt szemmel bámultunk a bakacsin éjszakába.

Végre hajnalodott. És Milolu szegény, ekkor elaludt. Elaludt mélyen és végtelesen fáradtsággal az arcán. Mégis a világosság biztató, és a rémlátások eltávoztak.

A szállodai személynéz is ébredezik. Hallottam, mikor a tejes csilingelt, mi-

Ebben a ládikában őrzik Leonardo hagyatékát

kor a főkaput nyitották, hallottam, hogy söprik már a járdát.

Megváltás volt ez számomra is.

24-én délben

Még mindig nem tudtunk indulni. A kocsit még most sincs olyan tökéletes állapotban, hogy neki merjünk vágni az útnak, pedig egész délelőtt dolgoztunk rajta a garázsban. Sok munka volt vele. A régi, elhasznált olajat kibocsátottuk és újat öntöttünk belé. A csapágyakat mind megkentük. A benzint kétszer átszűrők, nehogy valami piszok eldughassa a porlasztót. A villanyvezetékeket is végig kellett vizsgálni, tömíteni itt-ott a szigetelést. Mindezzel elkészül-

tünk, de mikor felkurblyztuk, kisült, hogy a dinamónál hiba van. Most ezt szedik szét és hozzák rendbe. Két órára talán meglesz.

Nagy idővesztés ez, hogyne. De minden késést inkább vállalom, mintsem útközben megakadni, ott maradni azon a hosszú és néptelen úton, ami innen a szerb határra visz. Ott ragadni éjjelre... Nem! Az mindennél veszélyesebb volna.

Munka közben folyton azon töprengtem, hogy ma, ha ekkora késéssel indulunk, nem juthatunk tovább Marburgnál. A magyar határ onnan még jókora út. Ott kell tehát megállni. De üldözőink oda is utánunk tudnak jönni, ha még az osztrák határ sem tartotta vissza őket. Megint úgy töltjük az éjszakát, olyan szorongás, aggodás között, ahogy a mait? És akkor eszembe jutott, hogy él ebben a városban egy régi pajtásom. Akkor barátokoztunk össze, mikor a bécsi zeneakadémián töltöttem egy évet. Ő is ott tanult. Kedves, könnyelmű fiatalember volt. Jómódú is. Később aztán abahagyta a muzsikálást és jogász lett. A háború alatt a fronton találkozottunk párszor, és múlt esztendőben írt is nekem, gratulálva a Sakuntala sikeréhez. Azt is írta, hogy ő most városi tanácsos és jól megy sora. A Monarchia idején Carl Ruditschnak írta a nevét, most azonban Dragutin Rudić lett belőle, ahogy Marburgból Maribor.

Amint e régi pajtás eszembe jutott, arra gondoltam, hogy hozzá fordulok. Megkérem, adjon nekünk szállást erre az éjszakára. Nála meg volnánk védve. Neki majd ott el is mondhatom, miért jövünk a nyakára. Felhívtam interurbánon. Szerencsém volt. A hivatalban találtam. Nagy örömmel üdvözölt és ígérte, el fog látni minden jóval.

Ezután visszatértem a szállodába. Kérdeztem Milolút, nem próbálta-e valaki azt ajtót? Nem kereste-e valaki?

Azt mondta, nem. Egész délelőtt nem járt itt senki. Egyszer talán... igen... Tán másfél órája, mintha a gömb alakú kilincs hátrafordult volna, nem meri állítani, lehet, hogy csak képzelte. Se jövés, menés se, megállást nem hallott kintről, pedig nagyon figyelt.

3 óra

Végre itt a Lancia.

Gyorsan le a poggyászt. Mindenikünk vitt valamit. Toalett-táskát, kabátokat, plédet. Mindent behelyeztünk nagy sietséggel, lerögzítettük, hogy ne táncoljanak szét útközben, és aztán el.

Marburg ide 140 kilométer. Ennek kétharmada a jugoszláv határ. Csak odáig eljussunk.

De vajon eljutunk-e?

(bejező rész következik)

SZOMBATI ISTVÁN

Az emlékezés virágai

I.

Ha a székelyföldön járok, mindig megcsodálom a faragott kapukat, a temetőben álló karcsú kopjafákat. Most, halálad első évfordulóján, úgy döntöttem, kopjafát állítok. Ha anyánk a nevelőapáddal öröklakást, márványkriptát „bérelt”, úgy érzem, az emlékednek – talán helyettük is – tartozom ennyivel. Talán be kéne vallonnom, hogy örök tabu voltál. Nem nagyon értettem, miért vagy savanyú. Miért aszalódunk, ha a kívánságunkat tálcan szervírozzák? Talán, ha előbb szimatolok, oldom a közönyöm, meg segíthettem volna. Hisz alig kóstoltál a felnőttéked édesnek hitt hazug világából, mikor úgy döntöttél – nem vettem komolyan –, fölálodozod magad, hogy mi hárman újra egy család lehessünk...

Nem tudom, ki súgta meg neked, hogy az, aki nevelt, csak a nevét adta, nem a vér szerinti apád. Hogy azt a férfit, akivel félrelépett anyánk, sohasem szerette, csak egy székért tette, hogy szabadulhasson végre a három műszakos, szalagos melótól.

A te apád, ha vállal, ha a nevét adja, lepottyant a polcra. Így viszont azt hitte, nagyhatalom lehetsz; mikor csak tehetted, dolcsival fizetted. Ahogy jött a „bőség”, sorvadozni kezdted. S bár mi, a „család” is jól jártunk, apám nem bírta lenyelni a békát, csillogó mamikánk megalkuvó tettét. Egyszer, nem tudom már, mikor, köhögtem is neki: ha nem bírod elviselni azt a ferde lépést, miért nem pöccinted vissza? Nincsen elég asszony a gondjaidra bízva? Nem vetted még észre, kinek ártasz vele? Ha nekem kedveskedtek, a bátyó kócos feje miért nem kapna egy biztató barackot? Miért érzed késnek, fájdalmas bűnnek, ami a szívetekben visong? Vagy tényleg azt hiszitek, hogy mi, lurkók, srácok tök bunkók vagyunk? Vakok, konflis lovak, nem látunk még semmit? Nem érezted sose, hogy a bátyó is egy kapocs? Hogy úgy leszünk láncszemek, ha egyformák lehetünk? Vagy meg kéne követnünk Káint és Ábelt?

Nem tudom, bátyókám, mikor s hogy tudtad meg, ki a rendes apád? Beszéltél-e vele, vagy csak anyánk szemét láttad, amikor arra int: erről ne szólj másnak... Hogyan nézted aztán? Figyelted kettőjüket tusakodó harcát? Sajnáltad talán, amikor azt kellett tennie, amit apám akart? Akit állítólag őszintén szeretett?

Ó, drága jó istenem, miért voltam akkor közönyös hozzád? Miért nem láttam előbb szomorú szemedet? Úgy érzem, bátyókám, te jobban láttál mindent, mint beképzelt önmagam. Te, a szálfá legény, minden porcikáddal érezted és tudtad: véget ért a játék, eddig és nem tovább! Félre kell állnod ahhoz, hogy anyánk kettőtört élete ismét egygyé váljon. Ha nem tévedek, bátyó, te már születésed óta Krisztus kettő voltál. Mindkettőjüket szeme keresztire feszített...

Bocsáss meg, bátyókám, ha látsz odafeletről. Hozom a kopjafád. Próbáld meg elnézni, hogy lusta, puhány voltam, hogy akkor adok kezdet, amikor már késő. Azóta,

hogy nem vagy, kapkodom a fejem, mint-ha dilkós lennék. Olykor azt is érzem, paszkolod a vállam, lépegessem bátran, majd te irányítasz...

II.

– Miért panaszkodsz, Lányom? (Így hívta a menyét, fura keresztnévét csak a fia jelenlétében tudta kimondani.) Tudod, hány döggóromat jegyzi az orvosom? Nem kettőt, százat, mégis vihorászom, jó érzés szurkál, amikor esténként kinyitod az ajtóm. Hétszázket volt rázza meg a szívem: ébredesz, Rozi, meglódul az élet! Jön a finom vacsi, a mosott fehérnemű, a bársonyos hálóing, a berliner kendő, hogy akkor se vacogjál, ha odakint vihar dül... Miért fáradsz miattam? Nem vagyok egyedül, van öt kisegerem, és persze a Tibor. Amíg visszavárod, amíg szorítás érte, bennem is élet jár...

– Vajon mikor lép be?

– Bennem már itthon van! – mutat a szívére.

– Azt hiszi, Anyuka, csak magánál van otthon?

– Miért nem veszel fel egy beteggondozónőt? Miért kell spórolnod mindig a zsebemre? Nem mondta még Tibi, hogy nálunk csak az őszinte szeretettel szokás fukarkodni? Miért nem mozdulsz ki sose, ha eljön a vasárnap? Miért kerülgeted a legjobb barátunkat?

– Loncsvai nem barát! – kapta fel a fejét, aranyos fürtjeit.

– Mert vissza tudott jönni az arabok földjéről?

– Tibort miért nem hozta?

– Nem mondta, hogy szökött?

– Értse meg, Anyuka (így hívta anyósát, ő árvaházi gyerek), én nem mindig magáért, őérte jövök! Mint a győztes párduc, fel akarom falni lángoló szememmel, amikor betoppan, ránk nyitja az ajtót!

– Miből gondolod, lányom, hogy első útja hozzám, az én ágyamhoz vezet?

– Miért menne haza, ha tudja, hogy itt vagyok?

– Tedd hozzá a jelzőt: anyuka sivár ágyánál...

– Miért hiszi, Anyu, hogy betegnek nézem? Aki úgy tud várni, hogy holtbiztosan remél, az hogy lehetne beteg?

– Talán igazad van, nem az elmúlás jön, csak az idő szalad...

– Még csak nyolcvanéves.

– Esetleg nyolcvanegy...

– Úgy érte, tévedtem?

– Nem tévedtél, lányom, de azért imádkozz, mert én addig élek, míg be nem toppan Tibor.

– Azt hiszi, feladom?

– Ha Loncsvai visszajött...

– Nem úgy mondta, szökött?

– A fiam nem tehetné?

– Az a keresztény lélek? – Niki szeme villan, kis híján somolyog. – Nem a kormányra vár?

– Azokra várhat! Százszor tárgyaltak már a muzulmán rablókkal...

– De amíg tárgyalnak... – csillan Niki szeme.

– Igazad van, élnek.

– S ha mégse kell váltságdíj?

– Az istenünk nem léphet?

– Legalább írhatna! Vagy azon a földrészen nincsen postagalamb?

– Kérdezd meg Loncsvait.

– Ha Tiborról kérdezem, kerüli a szemem...

– Nem is sejtet, miért?

– Elhallgat valamit?...

– Nem mondta még Tibor, hogy szerelmes volt beléd?

– Azóta hat év telt el, Anyám.

– Hat hónap, lányom.

– Akkor rabolták el Tibort a segélyszállítókkal.

– Ha megírja az újság, ha megírja Loncsvai...

– Miért sír, Anyuka?

– Azt hiszem, lányom, ha meg merik írni, nem leszek nyolcvanegy, s te se huszonkettő...

III.

Mit csinál már megint, kérdezi titkárát, maga harangozik? Mit akar üzeni a nagycenti földemnek? Ha segíteni akar, hozzon nekem kardot! Eljött már az idő, hogy megvívjak magammal. Ki dobna kesztyűt egy Antikrisztus felé?

Most meg merre indul, kérdezi titkárát. Miért nem segít, Tasner? Hétfő van vagy szerda?

– Péntek lenne, gróf úr.

– Húsvét előtt, után?

– Az utóbbi bizonyos.

– Magának csak ennyi? Tudja, milyen máglyák kujtorognak bennem? Mi a fenét bámul bivaly szemeivel? Pontosítson gyorsan, hány napja bukott el a magyar szabadságharc?

– Nézzen a szemembe, ne motyogjon mellé! Miért mond olyasmit, amiben maga se hisz? Ki fejére illik Krisztus szűrés pántja, ha nem a Széchenyi fejére? Miért bámul megint a magnóliakertbe? Miért szuggerálja, hogy nem a diliházban, Nagycenken vagy a Lánchídon vagyunk? Miért mesélné be, mint egy csecsemőnek: higgyél a tavaszban, meg fogunk újulni... Maga is azt hiszi, hogy a budai Bach olyan erős kezű, mint Kinizsi Pál volt a török hordák ellen?

– Nem sakkozna, gróf úr?

– Úgy látom, Tasner, maga itt a beteg.

– Hozzam a postáját?

– Írtak a fiaim? – kapja fel a fejét.

– Nem hinném, gróf úr.

– Talán a kedvesem?

– A sötét postagalamb Erdélyből röppent.

– Már a zsidói barát is a fejemet akarja?

– Nyugodjon meg, uram... Tölthetek egy teát?

– Petőfi még nem írt? Vagy most császár-királyt akaszt?

– Mi az az izé? – rándul össze Tasner enyhe remegéssel.

– Miért törődik vele? Bízam a tavaszban!?

– Mire készül, uram, ha nem veszi rossz néven?

– Nem kell begyulladni, nem magára céloz!

– Ne állítsa csőre!

– Gondolja, úgy is megy?

– Kérem, adja ide!

– Ha segíteni akar, nézze meg, ki kopog.

– Az ápolószemélyzet.

– Ha mégis Petőfi jött...

– Úgy hallottam, gróf úr, Segesvárnál maradt...

– .. kérjen bocsánatot. Ő is azt akarta a forradalom után, amivel az első szabad kormány nem értett egyet ...

KÓDEX –

Engem rögtön különválasztottak a „nyáj”-tól, és mivel alkonyodott, azt mondta a napos tiszt, hogy majd másnap „fogad” a parancsnok és az igazgató. Egyelőre felvittek a szanatórium első emeletére. Mindenütt szép tiszta falak, félig olajfestékekkel mázolva, gyönyörűen fényesített mozaik. A kicsi szobában, a sarokban ágy, éjjeliszekrény, mellette egy mosdófülke és WC. Úri kényelem börtönviszonylatban. Hoztak egy elég jó krumpli-gulyást, azt farkasétvágygal felfaltam, úgy éreztem, soha nem ettem még ilyen jót. Ez persze nemcsak az éhség miatt volt, hamarosan megtudtam, hogy egy híres főszakács főz.

A többieket a fürdőbe vitték, engem kihagytak. A szolgálatos rendőr figyelmeztetett, hogy csak 10 órákor lesz takarodó, de rám nem fogja alkalmazni a szabályt, és nyugodtan lefekhetem. Mozdulatlanul aludtam másnap reggelig, egy szakács ébresztett fel a reggelivel.

Megkértem a szolgálatos rendőrt, hadd fürödhessenek. Nagyon elcsodálkozott, hogy nem zuhanyoztam este, de ha már így alakult, menjek a személyzet tusolójába, mert egymagamnak nem érdemes a rabfürdőt bemelegíteni. Kértem valami ruhát, mert az enyém már olyan mocskos volt, hogy nem is lehetett kimosni. Kaptam egy tiszta új, nyári, csikos rabruhát. Alig öltöttem át, már hívott is a parancsnok.

Nagy íróasztalnál ült a köpcös, kopasz idős úr (bocsánat, elvtárs), akinek a vállán annyi csillag ragyogott, mint az égen. Megkezdte a lelki fröccsöt, aminek az volt a lényege, hogy a betegekkel kizárólag orvosi problémákról beszélhetek. Nem kérdezhetem tőlük, miért vannak elítélve és mennyire (ezt a titkolózást nem nagyon értettem), és főleg, ha valami elengedhetetlen magatartást észlelek, azt azonnal vele közöljem. Besúgásra biztatott. Nem válaszoltam, hallgatásomat beleegyezésnek vette és nagy kegyesen elbocsájtott. Soha többet nem láttam a parancsnok urat, de nem is hiányzott. Nem sok inteligenciát néztem ki belőle.

Alig ültem le a szobámban, már hívott is az igazgató, egy középkorú, őszes, jótartású hölgy. Röviden elmondta magáról, hogy ő is főorvos, kérdezte, én mikor tettem le a vizsgát. Kiderült, ő három évvel később végzett ugyanannál a professzornál Bukarestben. Szerencsémre – gondoltam –, hogy nem Krajovában. Megbotránkozott a ruházatomon. Biztosított, hogy én nem fogok rabruhában járni, egy osztályt fogok vezetni, ahogy az egy főorvosnak jár. Rögtön megbízta a főasszisztent, hogy öltöztessen „normális, orvosi” ruhába.

A főasszisztens kedves, jókedvű fiú volt, hamar megbarátkoztunk. Az igazgatót hol főnöknek, hol vén banyának, hol boszorkánynak nevezte, aszerint, hogy mikor szidta össze utoljára.

Az igazgató elgázitott, a második emeleti osztályt fogom vezetni, egy férfi és két női asszisztenssel dolgozom, akik az injekciós kezeléseket végzik. Ez a legnagyobb és legnehezebb osztály, mert itt vannak az új betegek, és korrekt kezelésük a legfontosabb, hogy mihamarabb meggyógyuljanak. Beidegződésből még azt is hozzátette, hogy „hamarabb menjenek vissza a termelésbe”. Furcsán néztem rá, elpirult, és gyorsan kiigazította, úgy értette, hogy tegyenek itt is valami hasznosat. A két rtg.-készüléket akármikor használhatom, és rám bízta a munkások osztályát is. Azokat hetenként kell kontrollálni, stabilizált betegek, a városi javítóintézetben dolgoznak.

A főnök eléggé jó benyomást tett rám, később tapasztaltam, hogy érti a mesterséget, és főleg azt becsültem benne, hogy a betegekkel emberségesen bánt. Soha nem büntetett senkit, és ha a rendőrök hoztak egy-egy jelentést, hogy írja alá ennek vagy annak a „gazembernek” ötnapos elkülönítését, soha nem írta alá látatlanban. Megnézte a kórlapját, majd kijelentette, a beteg azt nem bírja ki, állapota rosszabbodna, más büntetést javasol, pl. tiltsák le egy hónapra a csomagját (amit a betegek 80%-a amúgy sem kapott).

Részlet Kicsid József: Börtön-röntgen című könyvéből (Új Horizont, 2003).

—INDEX

ZENE – KÖLTŐI VILÁG 15.

A meghatódottság misztériuma

Sok évvel ezelőtt egy nálam jóval idősebb muzsikuskolégámmal Mozart *Requiem*-jét hallgattuk. Még a *Lacrymosa* tétel előtt felállt és kiment a tereméből. Később, amikor visszatért, mentegetőzve mondta: „a *Lacrymosa*ig még kibírom meghatódottság nélkül, de a *Lacrymosa* valódi könnyeket présel ki a szemeimből”. Azt hiszem, ez az egyik olyan zenedarabja a világ zenéjének, amely a legteljesebb magunkba szállásra „kényszerít” bennünket. Talán Csajkovszkij 6. *Szimfóniájának* rekviemzenéje fogható Mozart művéhez (a szimfónia zárótételére gondolunk). Vannak zenei pillanatok, amikor nagyon elérzékenyülünk és meghatódottságunkat önmagunk előtt is szégyelljük. Dvořák 9. *Szimfóniájának* lassú tétele egy indián temetés zenei megfogalmazása (Dvořákot Longfellow *Hiawatha* című költeménye ihlette) szintén a meghatározó zenei világából való.

Mai világunkban a rideg, tárgyias élet normái élnek és hatnak tudatunkban. Mindent elural a magunkra kényszerített közömbösség. A meghatódottság afféle szégyellni való állapot, menekülnünk előle.

A komolyzene – legyen az akár modern is – magunkba szállásra ösztönöz vagy önmagunk keresésére. Nem szereünk manapság önmagukkal szembenézni. Valahogy úgy tartjuk: jobb kikerülni azokat az eseményeket, pillanatokat, amikor elfoghat bennünket ez az emberi gyengeség. A rockzenét hallgatók között alig akad olyan valaki, akit meglegyintene a meghatódottság. A szórakoztató zene igyekszik messze elkerülni minden olyan momentumot, amely lélekbe hatoló lenne. Ha nem ezt tenné, elveszítené hallgatóságát, rajongóinak széles táborát.

A modern zene is igyekszik csak a tudatunkhoz, a szellemi világunkhoz „szólni”. A 20. századi zene a józanságot messze a zene érzelmi töltete fölé helyezte. Kicsit lenézően meghagyta a „könnyes” muzsikát a 19. század romantikájának. Így is él a köztudatban a romantika sok remekműve: afféle könnyfakasztó muzsikaként. Pedig Wagner vagy Liszt zenéjében a meg-

hatódottságnak is nemes tartalma érvényesül, férfias elérzékenyülés. Verdi és Puccini női hősnőinek zenei ábrázolásában egészen másféle érzelmek törnek fel és hatnak is hallgatóságukra. Ez az ábrázolásmód egyáltalán nem alacsonyabb rendű az előbbinél, de sokkal mélyebb és direkt hatású. A 20. század zenéje a Wagner-Liszt-i vonalon halad akkor is, amikor éppen nő főszereplő tragikus sorsának zenei ábrázolásához nyúl. Bartók *Kékszakállújának* Juditjára gondolunk. A *Könnyek-tava* halk, alig mozduló dallamvonalai, harmóniai a lélek *könnyek nélküli* dermedtségéről szólnak, hatásuk mégis lelkünk legmélyét érinti meg.

Puccini *Turandot*-ja 1923-ból talán utoljára villantja fel Liu halálakor azt a lélekzenét, amely nemcsak a gyönyörűen zenébe foglalt nőalak lelkét, a drámai helyzet tragikumát ragadja meg varázserővel, de belénk markol, énünk legmélyére hatol, elementáris hatása elől senki sem térhet ki. Puccini esetében is rekviemzenéről van szó. Richard Strauss *Az utolsó négy dal* című, énekhangra és zenekarra írt zenéje is búcsú-ihletésű, meghatározó muzsika. Bartók 3. *Zongoraversenyének* lassútétele is ebbe a sorba illeszkedik.

A halál előérzete, a tragédia lenne csak az az életérzés, mely magunkba szállásra kényszerít? Nincs más életérzés, élethelyzet, amely a meghatódottság édes gyönyörérzését keltené fel? Rachmaninov *Paganini-variációiban* van egy hely, amely bejárta a világot filmek zenéjeként is a meghatódottság eksztázisának mágikus kifejezéseként. Keresem emlékeimben a 20. századi remekművek meghatározó pillanatait. Bevallom, alig találok rá példákat, a modern zene a tragikus pillanatokot is inkább nyers erővel, az igazság kíméletlen felmutatásával ábrázolja. A zeneszerző is rejtgeti meghatódottságát: nem illik ilyen zenét komponálni. Az általános, világméretű közöny falát semmi sem törheti át? Az emberiség – még ha nagyon modernnek is hiszi magát – nem térhet ki a magába nézés hatalmas misztériuma elől. Ehhez kell a ZENE, a MŰVÉSZET.

TERÉNYI EDE

HOL-

Magyar Művészetért Díjat adományoznak az idén Lászlóffy Aladárnak. Kilenc alkotó részesül **Magyar Művészetért Díjban**; a kuratórium és a művészeti kollégium emellett posztumusz elismerések és tiszteletbeli emlékérmek odaítéléséről is döntött – közölte Gubcsi Lajos, a kuratórium elnöke az MTI-vel. Díjat kap Domokos István délvidéki költő, Grendel Lajos felvidéki író, Gulyás Dénes operaénekes, Kubinyi Anna gobelintextilművész, Kurtág György zeneszerző, Lászlóffy Aladár, Spiró György író, Vígh Tamás szobrász és Zsigmond Dezső filmrendező. A **Magyar Művészetért Posztumusz-díjat** Gyarmathy Tihamér festőművésznek és Vujicsics Tihamér zeneszerzőnek ítelték. A **Magyar Művészetért Tiszteletbeli Emlékérem** kitüntetettje az idén Csányi Sándor, az OTP Bank Rt. elnök-vezérigazgatója, Debrecen városa és Mádl Ferenc volt köztársasági elnök. A tavaly novemberben tragikus körülmények között elhunyt színművész tiszteletére alapított **Magyar Művészetért – Rubik István-díj** kitüntetettjéről november 28-án önállóan dönt az elismerés

rés kuratóriuma. A díjakat a 19. alkalommal tartandó gálán, december 15-én Budapesten, a Károlyi-palotában adják át. Az 1987 óta odaítélt elismerések célja az alkotóművészek és a hagyományos magyar művészeti alkotásoknak megbecsülése valamennyi műfajban, határokon innen és túl. A kitüntetettek pénzjutalmat és egy aranyozott ötvösmunkát kapnak.

Az **Erdélyi Múzeum-Egyesület** és az **Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa** rendezett emlékünnepeket Kolozsvárt október 8-án a Református Kollégium dísztermében gróf Mikó Imre születésének 200. évfordulója alkalmából. Áhítatott tartott Pap Géza, az **Erdélyi Református Egyházkerület** püspöke. Előadások: Egyed Ákos **Mikó Imre, Erdély Széchenyije és az EME megalapítója**; Tonk István **Mikó Imre, az Erdélyi Református Egyház főgondnoka**; Pomogáts Béla **Mikó Imre és az irodalom**; Kötő József **Mikó Imre és a Kolozsvári Nemzeti Színház**; Sebestyén Csaba **Mikó Imre, az Erdélyi Gazdasági Egyesület újjászervezője**.

A kolozsvári **Györkös Mátyás Albert Házban** szeptember 29-én került sor Dáné Tibor **A gálánskor breviáriuma**

című művelődéstörténeti kötetének bemutatására. A könyvet a szerző jelenlétében Demény Péter ismertette.

Ugyancsak szeptember 29-én került sor a kolozsvári **Bulgakov kávéházban** Méhes György **Kolozsvári milliomosok** című regényének bemutatására, a szerző gyermekeinek, Nagy Eleknek és Nagy Erzsébetnek a jelenlétében.

Fiume múltjáról hallhattak előadásokat az érdeklődők június 3-án a Magyarok Házának Széchenyi-termében. Fried Ilona Fiume olasz művelődési hagyományairól, Kiss Gy. Csaba a város és a magyar kultúra kapcsolatairól beszélt a Kortárs kiadónál megjelent kötet kapcsán.

Június 29-én a Román Kulturális Intézetben kolozsvári kortárs költők **Pohárnyi fény** című, kétnyelvű kötetének bemutatására került sor. A kötetet Molnos Lajos szerkesztette. Az esten részt vettek: Dumitru Cerna, Doinea Cetea, Ion Cristofor, Constantin Cubleşan, Karácsonyi Zsolt, Király Zoltán, László Noémi, Molnos Lajos, Mircea Petean és Ionuţ Tene.

-MI

Tisztaság

VÍZSZINTES

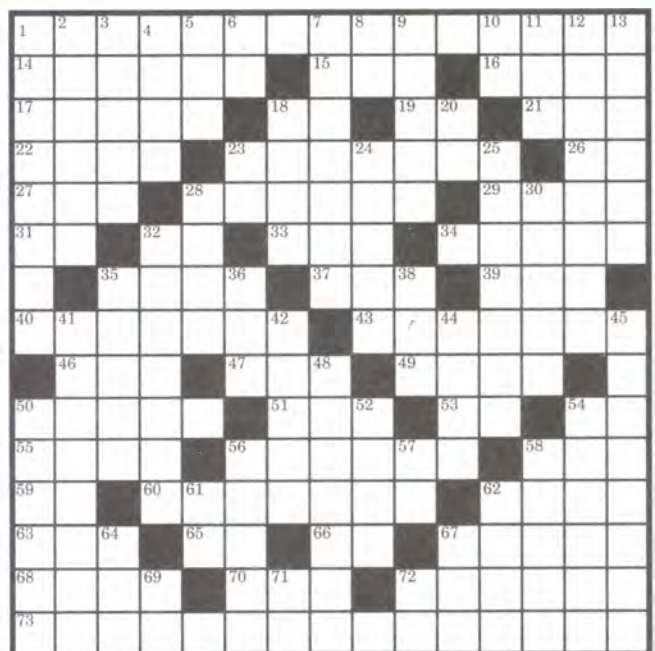
1. Osvát Ernő gondolata; első rész. 14. Madárfajta. 15. Durva posztó. 16. Tan. 17. Német-lengyel határfolyó. 18. Ezüst vegyjele. 19. Paci. 21. Arab nevekben: fia. 22. Megszólítás. 23. Elszigetelő. 26. Angol fiúnév. 27. Részben kitilt! 28. Hiteles mérték. 29. ... Straits, rockegyüttes. 31. A zoo bejárata! 32. Salszélek! 33. Biztonsági szerkezet. 34. A Bolero szerzője (Maurice). 35. Erős illat. 37. Kemenec mögötti hely. 39. Az egyik Tolsztoj személyneve. 40. Rebellió. 43. Úton lehang. 46. ...-fut. 47. Kokas párja! 49. Vadat elejt. 50. Szóba hoz. 51. Mely személyt. 53. Tág. 54. Antonov gépe. 55. Színésznő (Marianna). 56. Abcú! 58. Veterán román focista. 59. Csendes basa! 60. Lerakó. 62. Ruhát méretre vág. 63. Költői napszak. 65. A közelebbi. 66. Lányunk férje. 67. ... Svevo, olasz író. 68. Lónév. 70. A szavak dzsókere. 72. Fogadószoba.

73. Osvát Ernő gondolata; második, befejező rész.

FÜGGŐLEGES

1. Porlaszt. 2. Közlő. 3. Nyúlfa. 4. ... avis: ritka madár. 5. Régi rádiómárka. 6. Patás állat. 7. Biflázás. 8. ... ovo: eleve. 9. Futását Vörösmarty írta meg. 10. Magunk. 11. Bór és szilícium vegyjele. 12. Kannibál. 13. Árut hozat. 18. Vagyis. 20. Pajta. 23. Igeképző. 24. Kártyajáték. 25. Arra a helyre találó. 28. Áruba bocsát. 30. Merészen hajló. 32. Gúnyos mű. 35. Beszélő. 36. Vízlezáró építmény. 38. Telefon, röviden. 41. Aludni vágyás. 42. Fajdféle. 44. Sovány ló. 45. Hangos muzsika. 48. Fiókból asztalra tevés. 50. Az ... tényező (Graham Greene). 52. Cselekvő. 54. Hasonló. 56. Bujtogat. 57. Tüzel. 58. Ennek az aljához (két szó). 61. A mélybe. 62. Hazai szabvány. 64. Trombitahang. 67. Észak-erdélyi folyó. 69. Baum varázslója. 71. Kettőzve: ropogós édesség. 72. Saint, röviden.

BOTH LÁSZLÓ

A **Helikon** 18. számában közölt **Vágyak** című rejtvény megfejtése: A nélkülözőknek sok hiányzik, a kapzsinak minden.

TÁMOGATÓINK:

Romániai Írók Szövetsége

Illyés Közalapítvány

Nemzeti Kulturális Alapprogram

Kolozsvár Város Tanácsa

Magyar Kultúra Alapítvány

Communitas Alapítvány

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN

Főszerkesztő-helyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ

Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs:

LÁSZLÓFFY ALADÁR

SZÓCS ISTVÁN

Szerkesztőség:

K. JAKAB ANTAL: irodalomtörténet

MÓZES ATTILA: próza

KARÁCSONYI ZSOLT: A Nagy Kilometrik

NAGY MÁRIA: olvasószerkesztő

RAKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számitógépes fordítás: NAGY MÁRIA; nyomtatja a Miskolczi Kálmán református sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN

A szerkesztőség címe: 400146 Cluj-Napoca, str. Iaşilor 14. Postafiók (című posta): 245. telefon: (004) 0264 532 309, fax: (004) 0264 431 577, villámposta: helikon@from.ro

A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg — kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288